

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ Α'

ΑΘΗΝΑΙ, ΙΩΑΝ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14, Τ. 140 — ΤΗΛ. 718-308

1 ΙΟΥΝΙΟΥ 1981

ΑΡΙΘ. 11

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἐκκλησία τῶν Ἀγίων Πατέρων. — Κων. Γ. Μπόννη, Ἀκαδημαϊκοῦ - Ὁμοτ. Καθηγητοῦ Παν)μίου Ἀθηνῶν, Ἀποστολικοὶ Πατέρες, Ἰγνατίου Ἀντιοχείας Ἐπιστολαί, Β' Μαγνησιεύσιν Ἰγνατίου. — Ἀλήθειες μελίγα λόγια. — Εὐαγγέλιου Δ. Θεοδώρου, Πρωτεύουσος τοῦ Παν)μίου Ἀθηνῶν, Ἡ ὀργάνωση τῆς κοινωνικῆς προνοίας στὸ Βυζάντιο. — Π. Β. Πάσχου, Σήμερον ἔαρ μυρίζει... — Χρυσόστομου Παπαδόπουλου (†), Ἐκκλησία καὶ Ἑλληνικὴ Παιδεία. — Γρ. Θ. Στάθη, δ. Θ., Μορφολογία τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς. — Ἱερομ. Τιμοθέου Κιλίφη, Ἔχετε ἰδανικά; — Ε. Ν. Μόσχου, Φώτης Κόντογλου, τὸ πνεῦμα τῆς Ὀρθοδοξίας. — Μητρ. Γρεβενῶν Σεργίου, Κωνσταντίνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων. — Ὁ πρωθιερεὺς Νικ. Παπαδόπουλος. — Ἰω. Γ. Παναγιωτίδου (†), Ἡ χριστιανικὴ χαρά. — Ι. Μ. Χατζηφώτη, Ἀγιορεῖτες Βιβλιογράφοι. — Ἰω. Φουντούλη, Καθηγητοῦ Παν)μίου Θεσσαλονίκης, Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικῆς, κανονικῆς καὶ ἄλλες ἀπορίες. — Βασ. Μουστάκη, Τρεῖς βιβλικοὶ παιδαγωγοὶ (Γ'), — Ἐπίκαιρα. — Πρεσβυτ. Ἀντωνίου Ἀλεβιζοπούλου, Ἀσκοῦν οἱ χιλιαστὲς προσηλυτισμό; — Εὐαγγέλιου Π. Λέκκου, Τακτοποιεῖται ἡ ἱεροψαλτικὴ προὔπηρεσία. — Εἰδήσεις.

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἰασίου 1 — Ἀθήναι 140. Προϊστ. Τυπογραφείου Ἰωάννης Μιχαήλ. Ἀναστασάκη 3 Ζωγράφου. Τηλ. 7787.978.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ποὺ προήδρευσε τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως στὴν ὁποία ἔλαβαν μέρος 150 Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας.

★

«... Τὴν ὑπερφυᾶ παρουσίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τῶν Πατέρων ἐμάθομεν. Τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ, οἱ Πατέρες ἔδωκαν εἰς τὸν κόσμον. Τί θὰ ἦτο ἡ Ἐκκλησία δίχως «τὰ πάγχρυσά στόματα τοῦ Λόγου», τοὺς «ὀπλίτας παρατάξεως Κυρίου», τὰ «ὄργανα τοῦ ἁγίου Πνεύματος»; Ἀποτομᾶ ὁ λόγος νὰ ὑποστηρίξη, ὅτι οἱ Ἅγιοι Πατέρες ἀποτελοῦν τὰ ἀσφαλῆ μέτρα τῆς περὶ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων καθολικῆς καὶ ἐπὶ μέρος ἀληθείας. Αὐτοὶ εἶναι οἱ δξυδερκεῖς τῆς Ἐκκλησίας ὀφθαλμοί... οἱ ἀπλανεῖς ὁδηγοί, οἱ φυσικοὶ ἐρμηνεῖς τοῦ Εὐαγγελίου, ὡς θεωρίας καὶ πράξεως». (Μοναχὸς Θεόκλητος Διονυσιάτης)

Α Δ Η Θ Ε Ι Ε Σ
Μ Ε Λ Ι Γ Α Λ Ο Γ Ι Α

Ἡ Καινὴ Διαθήκη εἶναι κρυμμένη μέσα στὴν Παλαιὰ καὶ ἡ Παλαιὰ ἀποκαλύπτεται μέσα στὴν Καινή.

(Ἱερὸς Αὐγουστίνος)

★

Ποιά ψυχὴ ἦταν ἀπεχθέστερη ἀπὸ τοῦ τελῶν Ματθαίου, ὅταν ἐκλεθε καὶ ἀδικούσε; Καὶ ποιά ψυχὴ ἦταν πιὸ ὠραία ἀπὸ τὴ δική του, ὅταν ὑποτάχθηκε στὸ ζυγὸ τοῦ Χριστοῦ κι ἔγινε εὐαγγελιστής; Βλέπει ὅτι ἡ καλλονὴ τῆς ψυχῆς ἐξαρτάται ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη θέληση καὶ τὴ Θεία Χάρη.

(Ἱερὸς Χρυσόστομος)

★

Δὲν λυώνει τόσο εὐκόλα ὁ ἥλιος τὸ χιόνι, ὅσο ἡ ἐλεημοσύνη τὶς ἀμαρτίες μας, σὰν πέση πάνω τους.

(Ἱερὸς Χρυσόστομος)

★

Ἡ προσευχὴ σας, ὦ Χριστιανοὶ τῆς Σμύρνης, φτερούγισε ὡς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀντιοχείας, ἀπὸ ὅπου ἐγὼ ὁ ἐπίσκοπός της, δεμένος μὲ θεοπρεπέστατα δεσμὰ καὶ ἐτοιμαζόμενος νὰ ὀδηγηθῶ στὸ μαρτύριο, ὅλους σὰς ἀσπάζομαι.

(Ἱγνάτιος Ἀντιοχείας)

★

Ὁ Ματθαῖος, πρὶν τὸν καλέσῃ ὁ Χριστὸς καὶ γίνῃ Ἀπόστολος, ἦταν τελῶνης, δηλαδὴ φοροεισπράκτορας τῶν Ρωμαίων. Ὡς Ἀπόστολος ἔγινε ταμίης τῆς θείας χάριτος. Ἀποταμίευσε τὸν πλοῦτο τῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου καὶ παρέδωσε στὸ ἀνθρώπινο γένος αὐτὸ τὸν θησαυρὸ μὲ τὸ Εὐαγγέλιο ποῦ ἔγραψε.

★

Ἡ σωτηρία μας, μέσα στὴν Ἐκκλησίαν, πραγματοποιεῖται ὄχι μόνο κάθετα, ἀλλὰ κι ὀριζόντια, ὄχι μόνο μὲ τὸ σχῆμα Θεός - ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ σχῆμα ἄνθρωπος - ἄνθρωπος. Μὲ τὴν ἀγάπη μας πρὸς τὸν Θεὸ καὶ μὲ τὴν ἀγάπη μας πρὸς τὸν πλησίον.

ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ
ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ
Β'. ΜΑΓΝΗΣΙΕΥΣΙΝ ΙΓΝΑΤΙΟΣ*

Τοῦ κ. ΚΩΝΣΤ. Γ. ΜΠΟΝΗ

Ἀκαδημαϊκοῦ

Ὁμ. Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν

Π. Σ χ ό λ ι α

—«Τὴν φαινομένην νεωτερικὴν τάξιν». Ἡ λ. «φαινομένη» ἐρμηνεύεται «τὴν ἐμφανῆ», τὴν «πραγματικὴν καὶ εἰς ὅλους φανεράν» ἀλλὰ δύναται ἐπίσης νὰ ἐννοηθῆ ὡς «ἐξωτερικῶς φανεράν, ἀλλὰ πράγματι σοδαράν καὶ συνετὴν προσωπικότητά του, συμπεριφοράν, παρὰ τὴν ἡλικίαν του».—Πολύσημος εἶναι καὶ ἡ σημασία τῆς λ. «τάξις», μάλιστα ἀπὸ θεολογικῆς, ἐκκλησιαστικῆς καὶ κανονικῆς ἀπόψεως βλέπει τις ἐν τῷ ἀνωτέρῳ πατερικῷ Λεξικῷ ἐν λ. «τάξις» σ. 1372) 3. —«φ ρ ό ν ι ο ι ἐν Θεῷ» ὁ Παῦλος χρησιμοποιοῖ καὶ τὴν φράσιν «φρόνιμοι ἐν Χριστῷ» ἐν Α' Κορ. 4, 10. Ἐν τῇ Κ. Δ. 14 φορὰς ἀπαντᾷ ἡ λ. «φρόνιμος - οί», ἰδὲ καὶ Λεξικὸν Πατερικὸν σ. 1491.

«Ἐπίσκοπος πάντων» ὀνομάζεται ὁ Θεός. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Πολυκ. πρὸς Φιλιππ. ὁ Κύριος καλεῖται «διάκονος πάντων». Δι' ἀμφοτέρα τὰ λήμματα «ἐπίσκοπος» καὶ «διάκονος» παραπέμπω εἰς τὸ μν. Πατερικὸν Λεξικὸν σ. 532) 4 καὶ 352) 4. — Ἡ τοῦ κεφ. III, 2 ἔννοια θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ ὡς ἐκφραστικὴ τοῦ χωρίου Ἐδρ. 4, 13: «πάντα δὲ γυμνά καὶ τετραχλησιμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ λόγος». Διὸ καὶ ὁ Ἱγν. ἐπισημαίνει ὅτι ἡ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τιμὴ εἶναι κατ' οὐσίαν τιμὴ πρὸς τὸν Θεόν, «Ὅστις ἠθέλησεν ἡμᾶς μὲν νὰ ἐλκύσῃ διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως εἰς Ἐαυτὸν πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν, ν' ἀναδείξῃ δὲ ἡμῖν ἐπίσκοπον νέον. Ὅθεν συνιστᾷ «ἐπακούειν κατὰ μηδεμίαν ὑπόκρισιν»,—«π α ρ α λ ο γ ί ζ ο μ α ι» = κάμνω κακὸν ὑπολογισμόν, αὐταπατῶμαι, ἀνοηταίνω. Ὁ Μ. Βασίλειος χρησιμοποιοῖ τὸ ρ. κατὰ τοῦ αἰρετικοῦ Εὐνομίου ἐν Μ. 31, 637Α.—«οὐ πρὸς σ ά ρ κ α ὁ λόγος, ἀλλὰ πρὸς Θεὸν τὸν τὰ κρύφια εἰδῶτα». Τὴν πολύσημον ἔννοιαν τῆς λ. «σ ά ρ ξ», ὑπὸ τὴν ὁποίαν χρησιμοποιοῖται παρὰ τῶν πατέρων καὶ ἐκκλησ. συγγραφέων, ἰδὲ ἐν τῷ πατερ. Λεξ. σ. 1224) 6. Κατὰ τὸν Μ. Ἀθανάσιον (Μ. 26, 388C) «τῆς Γραφῆς ἔθος ἐχούσης λέγειν σ ά ρ κ α τὸν ἄνθρωπον». Πόσον δὲ τιμωρεῖ ὁ «τὰ κρύφια εἰδῶς» Θεός, ἀποδεικνύει τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀνανίου καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Σαπφείρης ἐν Πράξ. 5, 1 - 11. Καὶ ὁ Ἱγν. ἐνταῦθα ἐπισημαίνει τὸν φόβον τῆς παρὰ Θεοῦ τιμωρίας διὰ τὸν ψευδόμενον χριστιανὸν ἢ «καθ' ὑπόκρισιν» συμπεριφερόμενον.—«τὰ κ ρ ύ φ ι α» = τὰ μυστικά, τὰ μὴ φανερά διανοήματα ἢ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου. Περαιτέρω ἡ λ. σημαίνει τὰ «μυστήρια», τὰ «ἀπόρρητα». Κατὰ τὸν Ψευδο - Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτην (Μ. 3, 589B): «αἱ τοῦ Θεοῦ κρύφια καὶ ὑπὲρ νοῦν εὐδῶεις εὐπρέπειαι».

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 98 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 9-10 τεύχους.

Ἡ ὀργάνωση τῆς κοινωνικῆς προνοίας στό Βυζάντιο

Τοῦ κ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ
Πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Σέ ὅσα εἶπαμε σέ προηγούμενα ἄρθρα μας γιά τήν κοινωνική δικαιοσύνη καί τήν κοινωνική διακονία στούς βυζαντινοὺς χρόνους θά μπορούσαμε νά παραθέσουμε ἀκόμη μερικά στοιχεῖα, πού πείθουν πὸς στό Βυζάντιο βρίσκονται πολλές ρίζες τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Ἐνα ἀπὸ τὰ πῶς περίφημα νοσοκομεῖα τοῦ Βυζαντίου ἦταν τὸ νοσοκομεῖο τῆς μονῆς Παντοκράτορος στήν Κωνσταντινούπολη, πού εἶχε πέντε τμήματα (ὀρδίνους) καί 50 κλίνες. Τὰ πέντε αὐτὰ τμήματα, ὅπως πληροφοροῦμεθα ἀπ' τὸ Τυπικὸ τῆς Μονῆς, ἦταν: 1) τὸ χειρουργικὸ μὲ πέντε κλίνες· 2) τὸ τμήμα τῶν βαρέων νοσημάτων μὲ ὀκτὼ κλίνες· 3-4) δύο τμήματα τῶν συνήθων νοσημάτων μὲ ὀκτὼ κλίνες καί 5) τμήμα γυναικολογικὸ μὲ δώδεκα κλίνες. Κάθε τμήμα εἶχε δυὸ ἰατροὺς, πέντε βοηθοὺς καί δυὸ ὑπηρετές. Στὸ γυναικολογικὸ τμήμα, ἐκτὸς τῶν δυὸ ἰατρῶν, ὑπῆρχε καί μία «ἰατράινα». Τῆ νύχτα ἀγρυπνοῦσαν οἱ βοηθοί. Κάθε μέρα ἕνας ἀπ' τοὺς διευθυντὲς ἐπισκεπτόταν ὅλους τοὺς κοιτῶνες καί ἔκανε ἔλεγχο στήν τροφή καί στήν δίαιτα τῶν ἀσθενῶν. Τὸ νοσοκομεῖο εἶχε ἐπίσης φαρμακεῖο μὲ ἕνα διευθυντὴ καί πέντε φαρμακοποιούς, λουτροῦνα, ἀρτοποιεῖο καί ναό. Προσηρημένον στό νοσοκομεῖο ἦταν καί ἕνα γηροκομεῖο, στό ὁποῖο ζοῦσαν μόνιμα εἴκοσι τέσσαρες γέροντες, πού δὲν μπορούσαν νά ἐργάζωνται. Κάθε ἀσθενής, ὅταν εἰσερχόταν στό νοσοκομεῖο, ἔπαιρνε καθαρὰ ἀσπρόρουχα καί ἐνδύματα, ἐκεῖνα δὲ τὰ ὁποῖα φοροῦσε, πλένονταν, φυλάσσονταν καί παραδίδονταν σ' αὐτὸν κατὰ τὴν ἔξοδό του ἀπ' τὸ νοσοκομεῖο¹.

Ἐδῶ πρέπει νά μιλήσουμε καί γιά τὰ λωβότροφεῖα, στὰ ὁποῖα εὗρισκαν περίθαλψη οἱ πάσχοντες ἀπ' τὴ λέπρα, πού ἦταν πολὺ διαδεδομένη στούς χρόνους ἐκεῖνους².

Σημαντικὸς ἦταν καί ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀρφανῶν στούς βυζαντινοὺς χρόνους. Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἀναφέρει τὰ «ὀρφανῶν συστήματα». Τὰ ὀρφανοτροφεῖα πολλὰ φορὲς ἦταν συνηρημένα πρὸς

τὰ μοναστήρια. Οἱ μοναχοὶ καί οἱ μοναχές, οἱ «χῆρες» καί οἱ διακόνισσες ἀποτελοῦσαν συνήθως τὸ ἐποπτικὸ καί ἐκπαιδευτικὸ προσωπικὸ τῶν ὀρφανοτροφείων. Ἐπὶ κεφαλῆς δὲ ὄλων τῶν ὀρφανοτροφείων ἦταν ὁ ἐπίσκοπος, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὸν 7ον κανόνα τῆς συνόδου τῆς Σαρδικίης, ἔπρεπε νά φροντίζῃ ὥστε νά μὴ ἀδικοῦνται οἱ τρόφιμοι τῶν ὀρφανοτροφείων ἢ νά στεροῦνται τὴν περιουσία τους, τὴν ὁποία καί εἶχαν στὴ διάθεσή τους, ὅταν ἐξέερχονταν ἀπ' τὸ ὀρφανοτροφεῖο. Τὴν προστασία τῶν ὀρφανῶν καί τῶν περιουσιῶν τους ἀνελάμβαναν οἱ λεγόμενοι ἐπίτροποι ἢ κούράτωρες καί οἱ ὀρφανοτρόφοι, τοὺς ὁποῖους οἱ ἐπίσκοποι τοποθετοῦσαν ὡς διευθυντὰς ὀρφανοτροφείων. Ὅλοι αὐτοὶ ἦταν κληρικοὶ ἢ μοναχοί³.

Γιά τὴν προστασία καί περίθαλψη τῶν χηρῶν ἰδρύονται οἱ «χ η ρ ῶ ν σ ὺ λ λ ο γ ο ι», τὰ τ ἄ γ μ α τ α τ ῶ ν χ η ρ ῶ ν. Ὁ Χρυσόστομος λ.χ. καί ὁ Κυζίκου Ἐλευσίος ἰδρυσαν εἰδικὰ οἰκοτροφεῖα γι' αὐτές⁴.

Ἰδιαίτερα πρέπει νά ἀναφερθῇ, ὅτι ἡ Βυζαντινὴ Ἐκκλησία ἰδρυσε καταφύγια πτωχῶν, π τ ω χ ε ῖ α ἢ π τ ω χ ο τ ρ ο φ ε ῖ α, πού χαρακτηρίζονταν ὡς «ἀναπατήρια νοσούντων πτωχῶν» ἢ «καταγῶγια πτωχῶν» ἢ «καταγῶγια ἀναπαύσεως πενήτων». Τὰ πτωχοτροφεῖα, πού πολλὰ φορὲς συνδέονταν μὲ γηροκομεῖα ἢ ὀρφανοτροφεῖα ἢ νοσοκομεῖα κ.λπ., διευθύνονταν ἀπ' τοὺς πτωχοτρόφους, οἱ ὁποῖοι ἦταν κληρικοὶ καί ἐργάζονταν ὑπὸ τὴν ἐποπτεία τῶν ἐπισκόπων⁵. Ὁ Ἰουλιανὸς προέτρεπε τὸν ἔθνικὸ ἀρχιερεῖα τῆς Γαλιτίας Ἀρσάκι νά ἰδρῦσῃ «πτωχεῖα», τονίζοντας ὅτι εἶναι ἐντροπὴ οἱ μὲν Χριστιανοὶ νά περιποιῶνται στὰ πτωχοτροφεῖα τους καί αὐτοὺς τοὺς εἰδωλολάτρεις, οἱ δὲ ἔθνικοι νά στεροῦνται τέτοια ἰδρύματα⁶.

Ἀξιόλογα ἦταν στούς βυζαντινοὺς χρόνους καί τὰ γ η ρ ο κ ο μ ε ῖ α ἢ γ η ρ ο τ ρ ο φ ε ῖ α, πού ἰδρύνονταν ἀπὸ εὐπόρους φιλανθρωποὺς Χριστιανοὺς ἢ ἀπὸ ἐπισκόπους ἢ ἀπὸ βασιλεῖς ἢ βασίλισσες.

Οἱ Χριστιανοὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων παρουσίασαν πρωτοποριακὴ δράση καί στό κατ' ἐξοχὴν ἱεραποστολικὸ καί φιλανθρωπικὸ ἔργο τῆς σωτηρίας ὑάρξεων, πού ζοῦσαν ἀμαρτωλῇ ζωῇ. Πρὸς τὸ σκοπὸ τοῦτο ἰδρυσαν «τ ἄ Μ ε τ α ν ο ῖ α ς», τὰ ὁποῖα εἶχαν ὡς ἀποστολὴ τὸ νά ἐπαναφέρουν στὴν εὐθεία δὸδὸ γυναῖκες, πού ζοῦσαν μέσα στὴν ἀμαρτία καί ἐκ τῆς ἀμαρτίας. Ἡ αὐτοκράτειρα Θεοδώρα ἔσωσε μέσα σὲ τέτοια ἰδρύματα ἑκατοντάδες ἀμαρτωλῶν γυναικῶν⁷.

3. Ἐνθ' ἀνωτ., σ. 159 - 161. Πρὸς τὴν 131ῃ Νεαρά τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

4. Χρυσόστομος, Migne Ἐ.Π. 58, 630. Συμεῶνος Μεταφρ., Βίος ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Migne Ἐ.Π. 114, 1097. Σωζομ., Ἐκκλ. Ἱστορία 5, 15. Κ. Ἀ μ ἄ ν τ ο υ, Ἱστορία τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, τόμ. Α', Ἀθῆναι 1939, σ. 30. Φ. Κ ο υ κ ο υ λ ἔ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 163.

5. Σωζομ., Ἐκκλ. Ἱστορία 9, 1. Φ. Κ ο υ κ ο υ λ ἔ, αὐτόθι, σ. 164.

6. Σ ω ζ ο μ., Ἐκκλ. Ἱστορία 5, 16.

7. Εὐαγγέλου Δ. Θ ε ο δ ῶ ρ ο υ, Ἱστορία τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, Ἀθῆναι, 1950, σ. 222.

1. Γ. Σ ω τ η ρ ῖ ο υ, Χριστιανικὴ καί Βυζαντινὴ Ἀρχαιολογία, σελ. 241. Ἀ. Κ ο ὺ ζ η, Ἀρχαῖα Ἱατρικῆς καί Βιολογίας, 1920, σ. 44 ἐξ. Μεγ. Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια, τόμ. 7, σ. 889 ἐξ.

2. Φ. Κ ο υ κ ο υ λ ἔ, Βυζαντινῶν βίος καί πολιτισμὸς, τόμ. Β', 1, Ἀθῆναι, 1948, σ. 147 ἐξ.

ΣΗΜΕΡΟΝ ΕΑΡ ΜΥΡΙΖΕΙ...

Τοῦ κ. Π. Β. ΠΑΣΧΟΥ

Τὸ Πάσχα στὸν ἑλληνικὸν χώρον τῆς Ὁρθοδοξίας, γιορτάζεται μέσα σ' ἓνα κλίμα γενικοῦ ἑορτασμοῦ, στὸν ὁποῖο συμμετέχουν ἡ Ἐκκλησία, ἡ οἰκογένεια, ὁ ξεμοναχιασμένος ὀρθόδοξος χριστιανός, τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος, μετὰ τὴν σταυροαναστάσιμην ἱστορία του, καὶ ἡ ἑλληνικὴ φύση — ἡ γῆ, ὁ οὐρανός καὶ ἡ θάλασσα — ποῦ αὐτὴν τὴν ἐποχὴ φαίνεται λαμπροφορεμένη μ' ἓνα νέον ἔνδυμα μιᾶς καινούργιας ζωῆς. Θαυρεῖ ναι, πὼς γι' αὐτὸ μονάχα ἔγραψε ὁ ἐμπνευσμένος ποιητὴς τὸ «Ἐξαποστειλάριον» τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ, ἀπ' τὸ ὁποῖο εἶναι παρμένον καὶ ὁ τίτλος αὐτοῦ τοῦ ἁγίου: «Σήμερον ἔαρ μυρίζει καὶ καινὴ κτίσις χορεύει...». Ἴσως δὲν πρέπει ν' ἀποκλείσουμε ἀπὸ τὴν ποιητικὴν ἐμπνευση τοῦ ὑμνογράφου τὴν ἀντίση τῆς φύσεως, μετὰ τὰ πάμπαν πολλὰ χορτάρια, τὰ λουλούδια καὶ δέντρα, ποῦ μᾶς γιομίζουν ἀρώματα κ' εὐωδιὲς αὐτὴ τὴν ἐποχὴ. Ἄλλὰ δὲν πρέπει νὰ σταματήσουμε ἐκεῖ. Ὁ ὑμνογράφος δὲν θέλει νὰ κάνει φυσιολατρία μετὰ τὸν ποιητικώτατο στίχο του «σήμερον ἔαρ μυρίζει, καὶ καινὴ κτίσις χορεύει». Κἀτω ἀπὸ τὴν ἀνάσταση καὶ τὸ ξανάνθισμα — ὅστερ' ἀπὸ τὰ χιόνια καὶ τὰ κρύα τοῦ χειμῶνα — τῆς φύσεως, ὑποβάλλει ὁ ποιητὴς, καὶ μᾶς καλεῖ νὰ τὸ προσέξουμε κ' ἡμεῖς, τὸ ξανάνθισμα τῶν ἀναστημένων ἀνθρώπων στὸ παντοτινὸ ἀνοιξιᾶτικο περιβόλι τοῦ Παραδείσου. «Ταῦτα γὰρ πάντα, κατὰ τὸν ἅγιον Μακάριον τὸν Αἰγύπτιο, τύποι καὶ ὑποδείγματα καὶ εἰκόνες τῆς τῶν σφαιζομένων εἰσὶν ἐν τῇ ἀναστάσει δόσεως» (Φιλοκαλία, τ. Γ' 195, ξα').

★

Τὸ «σήμερον ἔαρ μυρίζει» δὲν εἶναι ἄσχετο μετὰ τὴν παλαιὰ ὀνομασία, ποῦ εἶχε δώσει ἡ Ὁρθοδοξία στὸ σημερινὸ «Πεντηκοστάριον»: τὸ ἔλεγον, ἐν ἀντιθέσει μετὰ τὸ «Σταυρώσιμον» Τριώδιον, «Ἀναστάσιμον Τριώδιον», ἢ «Τριώδιον τῶν ῥόδων». Καὶ δὲν μπορούμε ἐδῶ νὰ μὴν ὁμολογήσουμε, πὼς μέσα στὸν ὀρθόδοξο Χριστιανισμό φύτρωσαν, καὶ ἀρωμάτισαν μετὰ τὸ ἔργον τους ὀλόκληρον τὸν χώρον τῆς Ἐκκλησίας, οἱ μεγαλύτεροι ἅγιοι καὶ οἱ μεγαλύτε-

ροι ποιηταὶ — τὶς περισσότερες φορές αὐτὲς οἱ δυὸ ἔννοιες πάνε μαζί καὶ συνοδεύουν τὸ ἴδιον πρόσωπον. Τὸ «Τριώδιον τῶν ῥόδων», λοιπόν, μᾶς προαγγέλλει μετὰ τὴν ἀνοιξιᾶτικὴν ποιητικὴν ὁρολογία τοῦ τὴν ἀνοιξὴ καὶ τὸ ἀνθίσμα τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων μας στὴν ἄλλη ζωὴ, στὸ ἔαρ τοῦ Παραδείσου. Κἀτι ἀνάλογο λέγει καὶ ὁ ἅγιος Μακάριος ὁ Μέγας, σ' ἓναν ἀπὸ τοὺς πενήντα λόγους του. Μεταφράζουμε πρόχειρα ἓνα μικρὸ ἀπόσπασμα καὶ τὸ μεταφέρουμε ἐδῶ. Ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς, ὅς ο μορῶσει νὰ φτάσει σὲ μιὰ μέθεξιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μετὰ τὴ βοήθεια πολλῆς σπουδῆς καὶ πίστεως, τὸς ο θὰ δοξαστεῖ ἐκεῖνὴ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως καὶ τὸ σῶμα του. Ἐκεῖνον, ποῦ τώρα ἀποθησαύρισε μέσα στὴν ψυχὴ του, τότε θὰ φανερωθεῖ μετὰ πολλὴ λάμψην καὶ ἐξωτερικὰ, δηλαδὴ στὸ σῶμα του. Καὶ λέγει ἐκεῖνον τὸ παράδειγμα ἀπὸ τὰ δέντρα: μόλις δηλ. περάσει ὁ χειμῶνας, καὶ ὁ ἥλιος μᾶς φανερωθεῖ ζεστότερος καὶ λαμπρότερος, καὶ καθὼς θ' ἀρχίσουν νὰ φυσοῦν ἐκεῖνοι οἱ ζεστοὶ ἄνεμοι, τὰ δέντρα ἀρχίζουν νὰ βλασταίνουν ἐσωτερικὰ, καὶ σὰν ἔνδυμα φοροῦν σιγὰ - σιγὰ τὰ φύλλα καὶ τὰ λουλούδια καὶ τοὺς καρπούς. Παράλληλα, αὐτὴ τὴν ἐποχὴ φυτρῶνουνε στὴ γῆ καὶ τὰ ἔμορφα χορτάρια, μετὰ τὶς ἄπειρες ποικιλίες τῶν

λουλουδιῶν, ποῦ ἡ γῆ τὰ ἐνδύεται, σὰν ἓνα ὠραῖο καινούργιον φῶρεμα, μετὰ τὸ ὁποῖο, κατὰ τὸ λόγον τοῦ Θεοῦ, οὔτε ὁ Σολομώντας μ' ὄλη τὴ δόξαν του καὶ τὴ μεγαλοπρέπεια μόρρεσε ποτὲ νὰ ντυθεῖ. Ὅλα, βέβαια, αὐτὰ εἶναι τύποι καὶ ὑποδείγματα καὶ εἰκόνες τῆς καταστάσεως τῶν σφαιζομένων, στὴν ὥραν τῆς ἀναστάσεως. Γιατὶ σὲ ὅλες τὶς ψυχὰς ποῦ ἀγάπησαν μετὰ πάθος τὸ Θεὸ, δηλαδὴ στοὺς ἀληθινούς χριστιανούς, πρῶτος μῆνας εἶναι ὁ Ἐανθικός — ὅπως εἶναι τώρα ὁ Ἀπρίλης — μετὰ τὸν ὁποῖο φανερώνεται ἡ δύναμις τῆς Ἀναστάσεως. Γι' αὐτὸ λέγει κ' ἡ ἁγία Γραφή: «οὕτως μὴν πρῶτος ἔσται ὑμῖν ἐν τοῖς μηνῶσι τοῦ ἔνιαυτοῦ». Αὐτὸς θὰ ντύσει τὰ γυμνά δέντρα μ' ἐκεῖνη τὴ δόξαν, ποῦ εἶχαν πρῶτα κρυμμένη μέσα στὸ κορμὶ τους. Καὶ τότε θὰ δοξαστοῦν μ' ἐκεῖνον τὸ ἄρρητον φῶς, ποῦ ἀπὸ τώρα ὑπάρχει μέσα στοὺς ἀληθινούς χριστιανούς — δηλ. ἡ δύναμις τοῦ Πνεύματος, τὸ ὁποῖο ἀκριβῶς θὰ εἶναι γι' αὐτοὺς τότε «ἔνδυμα, θρόνος, πόσις, ἀγαλλίασις, χαρὰ, εὐρήνη καὶ τὸ πᾶν, ζωὴ αἰώνιος». Πόση ποίηση καὶ πόσο πνευματικὸν βάθος μπορεῖ νὰ κρύβεται κάποτε, κάτω ἀπὸ λίγες λέξεις ἐνὸς τροπαρίου, ποῦ τὸ ἀκούμε στὴν Ἐκκλησία, δίχως νὰ προσέχουμε τὴν ἔννοιάν του καὶ χωρὶς νὰ ἐρευνῶμε τὸν πλοῦτον ποῦ εἶναι ἔτοιμον νὰ μᾶς προσφέρει!

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Παρακαλοῦνται οἱ συνδρομητὲς τῶν περιοδικῶν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» καὶ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ», κάθε ἀλλαγὴ τῆς διευθύνσεώς τους νὰ τὴ γνωρίζουν ἀμέσως στὰ Γραφεῖα τῶν Περιδικῶν, Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθήνα (140), ἀναφέροντας ἀπαραίτητα καὶ τὴν παλαιὰ τους διεύθυνση, γιὰ νὰ γίνεται κανονικὰ ἡ ἀποστολὴ τῶν Περιδικῶν.

Ἐκκλησία καὶ Ἑλληνικὴ Παιδεία

Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ (†)

Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ δράσις τῶν Πατριαρχῶν Ἱεροσολύμων ὑπὲρ τῆς παιδείας. Διότι οὗτοι, ἕνεκα τῶν ζητημάτων τῶν ἁγίων Τόπων διαρκῶς περιοδεύοντες, οὐ μόνον συμμετείχον τῶν γενικῶν προσπαθειῶν πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς παιδείας, ἰδρύοντες Σχολὰς, ὅπου τοιαῦται δὲν ὑπῆρχον, ἢ μεριμνῶντες περὶ οἰκονομικῆς ἐξασφαλίσεως τῶν ἤδη ὑφισταμένων, ἀλλὰ καὶ Τυπογραφεῖα ἰδρύνον, ὡς ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ Ἰασίῳ, καὶ συγγράμματα ἐδημοσίευσεν καὶ τὸ δὴ σπουδαιότερον περιουσιάζον χειρόγραφα, καταρτίζοντες Βιβλιοθήκας. Εἰς τὰς μερίμνας αὐτῶν ταῦτα ὀφείλεται ἡ Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, ἢ τε ἐν Ἱεροσολύμοις ἀποκειμένη καὶ ἢ ἐν τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μετοχίῳ τοῦ Ἁγίου Τάφου. Εἰς παρομοίαν ἐνεργείαν τῶν Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας ὀφείλεται καὶ ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Καΐρου νῦν εἰς Ἀλεξανδρείαν μετενεχθεῖσα. Ἀλλὰ, καθόλου εἰπεῖν, ὡς κατὰ τοὺς προηγουμένους αἰῶνας οὕτω καὶ κατὰ τὴν ὑπ' ὄψει ἡμῶν ἐποχὴν ἡ Ἐκκλησία μετὰ πολλῆς προσοχῆς περισυνέλεξε τὰ φιλολογικὰ μνημεῖα τοῦ παρελθόντος ἐν ταῖς Βιβλιοθήκαις τῶν Μονῶν καὶ τῶν Πατριαρχείων, καίτοι, δυστυχῶς, καθ' ὅλην ταύτην τὴν ἐποχὴν ἐξηκολούθησεν ἡ σύλλησις τῶν χειρογράφων ἐκ τῶν Βιβλιοθηκῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἡ φυγάδευσις αὐτῶν. Αἱ Βιβλιοθήκαι δ' αὐταὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἐν Ἱερουσαλήμ, Σινᾶ, Πάτμῳ, ἐν ταῖς τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἄθῳ καὶ ἐν ταῖς ἀπανταχοῦ Μοναῖς, καὶ ἄλλαι δημόσιαι καὶ ἰδιωτικαὶ τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνων, πρόκεινται ἐν ἐπὶ πλέον τεκμήριον τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ κινήσεως τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς...

Μεγίστη ἐν γενικοτάταις γραμμαῖς ὑπῆρξεν ἡ πνευματικὴ τοῦ Γένους ἡμῶν κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως χρόνους κινήσις, ἢ ἀναφερομένη εἰς τὴν σύστασιν Σχολείων καὶ τὴν ἑλληνικὴν καθόλου παιδείαν. Τὸ ἔργον τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ αὐτῆς ὑπῆρ-

ξεν ἀληθῶς ὑπέρτερον θαυμασμοῦ, ἔργον μοναδικὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ὁμοιον τοῦ ὁποίου οὐδεμία ἄλλη Ἐκκλησία ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ, διότι οὐδεὶς ἄλλος λαὸς συνεδέθη τόσον στενῶς μετὰ τῆς Ἐκκλησίας ὅσον ὁ ἑλληνικός. Ὅθεν ἡ Ἐκκλησία συνεμερίσθη τὰς τύχας αὐτοῦ, τὴν χαρὰν καὶ τὰς θλίψεις του, τὰς εὐτυχεῖς τῶν μεγαλουργιῶν του καὶ τὰς δυστυχεῖς ἡμέρας τῶν ἱστορικῶν περιπετειῶν του.

Διὰ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας προελήφθη ἡ ἀφομοίωσις τῶν δουλωθέντων Ἑλλήνων πρὸς τοὺς κατακτητὰς, δι' αὐτῆς διεσώθησαν ἡ θρησκεία καὶ αἱ παραδόσεις αὐτῶν, ἡ γλῶσσα καὶ ἡ ἐθνικὴ συνείδησις. Ἡ δὲ διάσωσις αὕτη ἀποτελεῖ ἐν τῶν θαυμασιωτέρων γεγονότων τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, οὐτινος κύριος

παράγων ὑπῆρξεν ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ ὑπ' αὐτῆς ὑποστηριχθεῖσα παιδεία. Βεβαίως οἱ ἔνδοξοι ἥρωες, οἱ διεξαγαγόντες τὸν σκληρὸν καὶ μακρὸν ἀλλ' ἔνδοξον καὶ πολυῦμητον ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνα, ἦσαν συνήθως ἄγεστοι παιδείας, εἶχον ὅμως ἀνατραφῆ ἐν μέσῳ τοῦ ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς παιδείας ἀπαναγίζοντος ἀνεσπέρου φωτός, ἐν μέσῳ τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἐθνικῶν παραδόσεων' ἐξ αὐτῶν ἐνεπνέοντο καὶ ὑπ' αὐτῶν ἐκινουῦντο εἰς τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγῶνα.

Τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς ἥρωας, εἰς τοὺς αἰδιόμους Ἐθνάρχας καὶ τοὺς ὑποστηρικτὰς τῆς παιδείας, τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς γνωστοὺς καὶ εἰς τοὺς ἀφανεῖς Διδασκάλους τοῦ Γένους!

Ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν κ. Σεραφεῖμ συνομιλεῖ μετὰ τὸν Ἐπίσκοπο τοῦ Ρέμπτον κ. Στέφανο ποῦ ἐπισκέφθηκε τὴν Ἑλλάδα ἐπικεφαλῆς Ἀγγλικανῶν.

ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Τοῦ κ. ΓΡ. Θ. ΣΤΑΘΗ, δρ. Θ.

Ἡ Βυζαντινὴ Μουσικὴ εἶναι μιὰ Τέχνη καὶ μιὰ Ἐπιστῆμη. Σὰν ἐπιστῆμη ἔχει τὴν τεχνικὴ τῆς καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς καὶ μποροῦμε νὰ τὴν ἀναλύσουμε καὶ νὰ τὴν ἐξηγήσουμε. Σὰν τέχνη ἀποτελεῖ πνευματικὴν ἀξία καὶ φανέρωμα τοῦ πνεύματος καὶ κατὰ συνέπεια εἶναι προσωπικὴ ἀνεπανάληπτη δημιουργία. Κι ἐπειδὴ, κατὰ τὸ Εὐαγγέλιο, «τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ», ὡς ἐλεύθερο, ἔχουμε καὶ στὴ Βυζαντινὴ Μουσικὴ —σὰν τέχνη— δημιουργία στὴν κάθε ἐποχὴ καὶ συχνὰ μάλιστα ἀνεπανάληπτη δημιουργία. Καὶ μποροῦμε νὰ μιλάμε γιὰ ἀριστουργήματα καὶ γιὰ θεσπέσιες συνθέσεις τῶν μελωργῶν, μὲ τίς ὅποιες οἱ πιστοὶ κατευφραίνονται καὶ ἀνάγονται σὲ μιὰν ἀλλή σφαῖρα, στὸν ἀναβαθμὸ τῆς κατανύξεως, γιὰ ἀμεσώτερη προσομιλία μὲ τὸ Θεό.

Γίνεται ὀλοφάνερο μὲ τὰ παραπάνω πὼς ἡ Βυζαντινὴ Μουσικὴ εἶναι τέχνη λατρευτικὴ, κι ἐπομένως ὁ χαρακτήρας τῆς εἶναι μυσταγωγικός· ἀκόμα πὼς ἡ μουσικὴ αὐτὴ τῆς λατρείας μας εἶναι μέσο καὶ ὄχι σκοπὸς στὴν Ἐκκλησίᾳ, πού ἀπ' τὴν χρῆση ὅμως τοῦ μέσου αὐτοῦ, τὴν καλὴ ἢ τὴν κακὴ, ὠφελοῦνται ἢ ζημιώνονται οἱ ψυχὲς τῶν πιστῶν καὶ ἐπιτυγχάνονται ἢ ματαιώνονται οἱ ἱεροὶ σκοποὶ τῆς Ἐκκλησίας. Σὰν μέσο καὶ στοιχεῖο στὴ λατρεία ἡ μουσικὴ προϋποθέτει «ἱερὴ διάθεση καὶ τῶν μυστῶν τῆς καὶ τῶν πιστῶν πού τὴν θέλουν ἀρωγὸ στὴ λατρεία τους». Ὁ ἱερός Χρυσόστομος τὸ τόνισε καθαρὰ. «[Στὸ ναὸ] ἄς πηγαίνουμε κι ἄς ἐκκλησιαζόμαστε μὲ τὴν προσήκουσα εὐλάβεια, γιὰ νὰ μὴ ξαναγυρίζουμε στὰ σπίτια μας μὲ περισσότερα ἁμαρτήματα ἀντὶ τὴν ἄφρασή τους. Μὰ τί εἶναι αὐτὸ πού λέω καὶ πού ἀπαιτεῖται ἀπὸ σᾶς; ἐτοῦτο· αὐτοὶ πού εἶναι ταγμένοι ν' ἀναπέμπουν τοὺς θεῖους ὕμνους, πρέπει νὰ 'ναὶ συνεσταλμένοι ἀπὸ πολὺ φόβο καὶ νὰ 'ναὶ κοσμημένοι μὲ εὐλάβεια, κι ἔτσι νὰ τοὺς προσφέρουν».

Σὰν τέχνη λειτουργικὴ ἢ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ δὲν εἶναι ὑπόθεση ἐξεκκλησιαστικῶν καλλιτεχνῶν, ἀλλὰ κυρίως τῶν ἱερέων καὶ τῶν ἱεροματῶν πού μποροῦν καὶ πού πρέπει νὰ εἶναι καὶ καλλιτέχνες. Γι' αὐτὸ, καὶ στὸ ζήτημα τῆς μουσικῆς στὴ λατρεία, πρέπει ν' ἀφήνουμε ἔξω ἀπὸ τοὺς ναοὺς τίς κοσμικὲς μας προτιμήσεις, ὅπως ὁ Μωϋσῆς

τὰ σανδάλια του μπροστὰ στὴν ἀκατάφλεκτη βάτο τοῦ Σινᾶ.

Ἄν πρέπει νὰ λεχθῆ κάτι γιὰ τὴ χρησιμότητα τῆς μουσικῆς γενικὰ καὶ εἰδικότερα στὴ λατρεία πρέπει πρῶτα ν' ἀναφερθοῦμε στὸν Ἀριστοτέλη· «Μπορεῖ νὰ διαπλάσει τὸ ἦθος τῆς ψυχῆς ἡ μουσικὴ· κι ἂν πράγματι μπορεῖ νὰ τὸ κάνει αὐτὸ, εἶναι φανερό πὼς πρέπει νὰ ὀδηγήσουμε σ' αὐτὴ καὶ νὰ ἐκπαιδεύσουμε τοὺς νέους».

Τὴν διαπίστωση αὐτὴ μᾶς τὴν κανοναρχεῖ καὶ ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς· «Ἐπομένως πρέπει νὰ μάθουμε μουσικὴ, γιὰ κατακόσμηση τοῦ ἦθους καὶ γιὰ καταστολή».

Πέρα ὅμως ἀπ' τὴν κατακόσμηση ἦθους πού πετυχαίνεται μὲ τὴ μουσικὴ, ἡ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας καὶ οἱ ἅγιοι Πατέρες ὑποστήριξαν τὴν μουσικὴ γιὰ νὰ ντύσει τὴν διδασκαλία καὶ τὴν καταστήσει ἐντυπώτερη στὴ διάνοια. Ὁ Μέγας Βασίλειος, συγκεκριμένα, μᾶς διδάσκει· «Τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἐσμίε τὸ περὶνὸ ἄκουσμα τῆς μελωδίας μὲ τὰ δόγματα, γιὰ νὰ δεχόμαστε, χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνουμε, μὲ τὸ εὐχάριστο καὶ ἀπαλὸ αἶσθημα τῆς ἀκοῆς τὴν ὠφέλεια ἀπ' τοὺς λόγους. ... Γι' αὐτὸ κι ἔχουν ἐπινοηθῆ γιὰ μᾶς τὰ ἐναρμόνια μέλη τῶν ψαλμῶν, ἔτσι ὥστε, σὰν τὰ παιδιὰ στὴν ἡλικία, ἢ κι ἀκόμα νεαρότεροι κατὰ τὸ ἦθος [τὸ χριστιανικὸ] νὰ νομίζουν ὅτι τραγουδοῦν, μὰ στὴν πραγματικότητα ἐκπαιδεύουν τὴν ψυχὴ τους».

ΕΧΕΤΕ ΙΔΑΝΙΚΑ ;

Ἱερομονάχου ΤΙΜΟΘΕΟΥ ΚΙΛΙΦΗ

Τρία πρέπει νὰ εἶναι τὰ ἰδανικὰ τοῦ νέου, λέγει ὁ Παστέρ. Τὸ Εὐαγγέλιο, ἡ πατρίδα καὶ ἡ μόρφωση. Τὸ Εὐαγγέλιο, γιὰτὶ ἀποκαλύπτει τὴν ἀλήθεια. Ἡ πατρίδα, γιὰτὶ ἐξασφαλίζει τὰ ἰδανικὰ. Ἡ μόρφωση, γιὰτὶ καλλιεργεῖ τὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά.

Τὸ Εὐαγγέλιο εἶναι ὄντως τὸ μήνυμα τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τὴ γῆ. Ὁ Σωκράτης εἶπε ὅτι γιὰ νὰ σωθεῖ ὁ κόσμος κάποιος πρέπει ν' ἀνέβει ἀπὸ τὴ γῆ στὸν οὐρανὸ, ἢ κάποιος ἀπὸ τὸν οὐρανὸ νὰ κατέβει στὴ γῆ γιὰ νὰ μᾶς ἀποκαλύψει τὴν ἀλήθεια. Ἔγινε τὸ δεύτερο. Ἦρθε ἡ ἀλήθεια ἀνάμεσά μας. Ἀστράψε ἡ γῆ μας ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου. Ἄλλαξε ἡ πορεία τῆς ἀνθρωπότητας. Φωταγωγῆθηκε ὁ κόσμος. Οἱ ἄγριοι ἤμερεύουν. Οἱ ληστές γίνονται ἀρνιά. Οἱ ἁμαρτωλοὶ ἄγιοι. Καὶ οἱ ὑποκριτὲς ἀποκαλύπτονται. Χωρὶς τὸ ἀληθινὸ Εὐαγγέλιο δὲν ὄντηρχε ὁ κόσμος, ὁμολογοῦν οἱ περισσότεροι σοφοὶ τοῦ κόσμου. Ὁ Κοραῆς μᾶς ἔροντοφωνεῖ ὅτι, «Μόνον τὸ Εὐαγγέλιο δύναται νὰ σώσει τὸ γένος μας. Αὐτὸ πρέπει νὰ εἶναι ὁ καταστατικὸς χάρτης μας». Καὶ ὁ Καποδίστριας παραγγέλλει: «Στηρίζετε τὸ λαὸ μας εἰς τὰ θεῖα δόγματα».

«Μητρὸς τε καὶ πατρὸς τε καὶ ἀπάντων προγόνων τιμιώτερόν ἐστιν ἡ Πατρίς...», λέγει ὁ Σωκράτης. Ἡ πατρίδα εἶναι ὁ φρουρὸς τῶν ἰδανικῶν μας. Μάλιστα ἡ ἐλληνικὴ πατρίδα εἶναι ἀπαράμιλλη, ὄχι μόνον γιὰτὶ ἔχει νὰ ἐπιδείξει τοὺς μεγαλύτερους σοφοὺς τοῦ κόσμου, οὔτε γιὰτὶ θεμελίωσε τίς ἐπιστῆμες καὶ τὸν πολιτισμὸ, ἀλλὰ γιὰτὶ, κατὰ τὸν ἱστορικὸ μᾶς Παπαρρηγόπουλο, ἔγινε τὸ ἄρμα μὲ τὸ ὅποιο περιόδευσε ὁ Χριστιανισμὸς τὸν κόσμον. Μὲ τὴν ἐλληνικὴ γλώσσα ὁ Χριστιανισμὸς διατύπωσε μὲ τὴν πιὸ δυνατὴ ἀκρίβεια ὄλες τίς ὑπέροχες ἀλήθειες του.

«Πικρὲς οἱ ρίζες τῆς μαθήσεως, γλυκεῖς οἱ καρποί», μᾶς λέγει ὁ Ἰσοκράτης. Ἡ μόρφωση καλλιεργεῖ καὶ ἀναπτύσσει τίς διαστάσεις τῆς ὑπάρξεώς μας. «Πᾶσα ἐπιστῆμη ὁμως χωρίζομένη τῆς ἀρετῆς, λέγει ὁ Πλάτων, πανουργία ἐστὶν καὶ οὐ σοφία φαίνεται». Κάθε ἐπιστῆμη, πού δὲν ἔχει στόχον τὴν ἀρετὴ, εἶναι δολοπλοκία καὶ καταστροφή. Ἄν ἡ μόρφωση ἔφερνε ἀσφαλῶς τὴν εὐτυχία, τότε θὰ ἔπρεπε κάθε μορφωμένος νὰ εἶναι εὐτυχισμένος. Ἀντίστροφα ὅμως οἱ περισσότεροι «μορφωμένοι», ἐπειδὴ εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀρετὴ, εἶναι δυστυχισμένοι. Αὐτοὶ φέρνουν τίς μεγαλύτερες καταστροφὲς στὸν κόσμον καὶ στὸν ἑαυτὸ τους.

ΦΩΤΗΣ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ

Τὸ πνεῦμα τῆς Ὁρθοδοξίας

Τοῦ κ. Ε. Ν. ΜΟΣΧΟΥ

Γιὰ τὸν Κόντογλου, ἡ διαφύλαξη τῆς παράδοσης τῆς Ὁρθοδοξίας σὲ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις της (ἀγιογραφία, βυζαντινὴ μουσικὴ, μορφὴ καὶ ἔκφραση τῆς λατρείας, ἀρχιτεκτονικὴ τῶν ναῶν κ.λπ.), δὲν ἀποτελεῖ προσκόλληση σὲ κάτι τὸ ἐξωτερικό, ποὺ διαμορφώνεται ἀνάλογα μὲ τὴν ἐποχὴ στὴν ὁποία ζοῦμε, ὅπως συμβαίνει μὲ τὴν κοσμικὴ τέχνη, ἀλλὰ συγκροτεῖ καὶ διαιωνίζει, μὲ τὸ λειτουργικὸ καὶ καταναγκαστικὸ χαρακτῆρα της, τὴν οὐσία τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ τὴ μεταρσιωτικὴ ἀνάταση τῆς ψυχῆς. Καὶ ἡ βυζαντινὴ ζωγραφικὴ καὶ ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ καὶ ἀρχιτεκτονικὴ, εἶναι σφριχτὰ δεμένες μὲ τὴν ὀρθόδοξὴ λατρεία, γιατί ἀποτελοῦν τὸ μοναδικὸ τρόπο, ὅπως μᾶς παραδόθηκε ἀπὸ ἐμπνευσμένες καὶ ἁγιασμένες μορφές τῆς ἐκκλησίας μας, μίας μυστικῆς προσέγγισης καὶ λειτουργικῆς ἀνάτασης, μπροστὰ στὴν ἀληθινὴ καὶ ἀνόθευτὴ οὐσία τῆς Ὁρθοδοξίας.

Τὸ ἔργο τοῦ Κόντογλου σὲ τοῦτον τὸν τομέα εἶναι τεράστιο καὶ ἄσκησε μιὰ σημαντικὴ ἐπίδραση καὶ ἀληθινὰ τόσο εὐεργετικὴ στὸν τόπο μας καὶ στὸ ἐξωτερικό. Μὲ αὐτὸν καὶ ὕστερα ἀπ' αὐτόν, βλέπουμε τὴ βυζαντινὴ τέχνη σὲ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις της, μὲ ἐντελῶς διαφορετικὸ μάτι. Ταξίδεψε πολὺ καὶ συστηματικὰ στὸ ἐσωτερικό, γιὰ νὰ μελετήσῃ ἀπὸ κοντὰ καὶ μὲ τὴν προσοχὴ ποὺ ἔπρεπε, τὶς τοιχογραφίες τοῦ Μυστρά, τὰ ψηφιδωτὰ τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ, καὶ τὶς φορητὲς εἰκόνες τῆς Μονεμβασίας, τῆς Δημητσάνας καὶ τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου. Καρπὸς αὐτῶν τῶν ἐπισκέψεων του, εἶναι τὸ θαυμάσιο βιβλίον του «Τα-

ξίδια», ὅπου ὁ συγγραφέας Κόντογλου μὲ τὸ ἀριστοτεχνικὸ ὕφος του, μᾶς δίνει πλούσιες ἱστορικὲς ἀναδρομὲς καὶ τὰ παραδοσιακὰ πλαίσια, μέσα στὰ ὁποῖα οἱ τόποι αὐτοὶ καὶ ὅσοι ἄλλοι ἐπισκέφτηκαν γνώρισαν κάποτε τὴν ἀκμὴ. Ἱστορία καὶ παράδοση, δέρονται καὶ ἐδῶ σφιχτὰ, γιὰ νὰ δοθοῦν κατὰ τὸν πιὸ ζωηρὸ καὶ ἀνάγλυφο τρόπο. Χρημάτισε ἀκόμα τεχνικὸς ἐπόπτης τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν, διακόσμησε μὲ τοιχογραφίες του τρεῖς αἴθουσες τοῦ Δημαρχείου Ἀθηνῶν, ἰστόρησε τὸ Ναὸ Ζωοδόχου Πηγῆς στὸ Λιόπεσι, ζωγράφησε ἀμέτρητες φορητὲς εἰκόνες, ζωγράφησε τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα στὰ Πατήσια, ἀκόμα διακόσμησε μὲ τοιχογραφίες ἓνα σημαντικό μέρος τῆς Καπνικαρέας, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Κυψέλης, τοῦ Ἁγίου Χαλαράμπους στὸ Πολύγωνο καὶ ἄλλους.

Ἐπιστέγασμα τῆς ἀδιάκοπης καὶ πολύμοχθης αὐτῆς ἐργασίας τοῦ Κόντογλου, στὸν τομέα τῆς ἀγιογραφίας ἐπὶ τόσα χρόνια, ὑπῆρξε τὸ πραγματικὰ πολῦτιμο δίτομο ἔργο του «Ἐκφρασις τῆς Ὁρθοδόξου Εἰκονογραφίας», ὅπου μὲ πραγματικὴ σοφία καὶ ἀποστολικὸ ζήλο διδάσκει μεθοδικὰ καὶ συστηματικὰ στοὺς νεώτερους τὰ μυστικὰ τῆς βυζαντινῆς ἀγιογραφίας.

Ἔτσι τὸ ἔργο τοῦ Κόντογλου, στᾶθηκε πολὺμορφο καὶ ἀπέραντο. Ὑπῆρξε λογοτέχνης, ζωγράφος, ἀγιογράφος, συγγραφέας ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων, μεταφραστὴς, ἀκόμα διευθυντὴς καὶ ἐμπνευστὴς λαμπρῶν περιοδικῶν («Φιλιππῆ Ἐταιρεία» καὶ «Κιβωτός»), τὸ τελευταῖο τοῦτο μαζὶ μὲ τὸ Βασ. Μουστάκη).

Ἀπὸ τὸ μεταφραστικὸ ἔργο του ἐξᾴλλου θὰ ἤθελα ἰδιαίτερα νὰ ἐπισημάνω, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἐξαιρετικὲς μεταφράσεις τῆς «Βασάντας», τὴν ἀπόδοση στὴ γλώσσα μας τῶν «Ρητῶν καὶ Διαλογισμῶν» τοῦ Βλάση Πασκάλ, παρουσιασμένων ἀπὸ τὶς στῆλες τῆς «Νέας Ἑστίας» τὸ 1947, τὴν ἐξήγηση τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Ματθαίου, τὴν παρουσίαση καὶ πάλι ἀπὸ τὶς σελίδες τῆς «Νέας Ἑστίας», στὴ γλώσσα μας τῆς «Σοφίας Σολομώντος» καὶ τῆς «Σοφίας Σειράχ», σὲ θαυμάσια ἀπόδοση, καὶ ἄλλων κειμένων.

Ἀλλὰ τὸ ἔργο τοῦ Κόντογλου, ποὺ βρίσκεται ἐγκατασπασμένο σὲ ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ, εἶναι καὶ αὐτὸ πολῦτιμο. Ἰδιαίτερα θὰ ἤθελα νὰ μνημονέψω τὰ ἄρθρα του στὴν «Ἐλευθερία», ὅπου, ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν, τροφοδοτοῦσε κάθε Κυριακὴ τοὺς ἀναγνώστες της, μὲ τοὺς πλούσιους σὲ ὀρθόδοξὴ πνευματικότητα στοχασμοὺς του. Αὐτὰ τὰ ἄρθρα του, θὰ πρέπει κάποτε νὰ συγκεντρωθοῦν, νὰ ταξινομηθοῦν καὶ νὰ ἐκδοθοῦν στὴ σειρὰ τῶν «Ἀπάντων» τοῦ Κόντογλου, ποὺ ἔχει ἀρχίσει ἐδῶ καὶ ἀρκετὰ χρόνια νὰ ἐκδίδει ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος «Ἀστὴρ» τοῦ Παπαδημητρίου.

Ἀπὸ τὸ βιβλίον «ΑΠΟΤΙΜΗΣΕΙΣ»

Ὁ Πρωθιερέας
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Ἔστω καὶ καθυστερημένα ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν θράβευσε τὸν πολὺ Πρωθιερέα Αἰδεσιμολογιώτατο π. Νικόλαο Παπαδόπουλο, τὸν ἀκαταπόνητο ἱστορικὸ συγγραφέα καὶ μελετητὴ τῆς προεπαναστατικῆς καὶ ἐπαναστατικῆς περιόδου, χάρις στὸ μόχθο καὶ τὴν ἐργατικότητα τοῦ ὁποῦ ἤλθαν στὸ φῶς ἑκατοντάδες ἀνέκδοτα ἔγγραφα, μὲ τὰ ὁποῖα προβλήθηκαν οἱ μορφές Πελοποννησίων ἰδίως ἀγωνιστῶν καὶ κληρικῶν ποῦ ἀναλώθηκαν στὴν ὑπηρεσία τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἔθνους. Ἀλλὰ καὶ δικαιοπρακτικὰ ἔγγραφα καὶ ἐκτενέστερες συνθετικὲς ἐργασίες ἔχει νὰ παρουσιάσει ὁ π. Νικόλαος, ὅπως τὸ γνωστότατο δίτομο ἔργο του, «Κατακακημένου Μοριᾶ σελίδες τοῦ 1821». Παράλληλα ἀνέπτυξε πλουσιώτατη ἐνοριακὴ καὶ ἐκπαιδευτικὴ δραστηριότητα.

Διατέλεσε Πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου Ἱστορικῶν Συγγραφέων καὶ κυριολεκτικὰ καταδρανήθηκε στὴν Ὑπηρεσία τῶν Γραμμάτων, τῆς Πατρίδος, τῆς Ἐκκλησίας.

Πρόσφατα συμπλήρωσε τὸ 90ὸ χρόνο τῆς ἡλικίας του καὶ συνεχίζει πάντοτε ἀκμαῖος νὰ ἀποτελεῖ παράδειγμα δουλειᾶς ποῦ ἀριστα συνδυάζει τὴν ἐλληνικότητα μὲ τὴν Ὀρθοδοξία.

Ἡ θράβευση ὁμῶς τοῦ π. Νικολάου Παπαδοπούλου ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία φέρνει στὴν ἐπικαιρότητα τὸ χρέος τῆς πολιτείας κι ἄλλων μεγάλων ὀργανισμῶν νὰ θραβεύουν πιὰ καὶ κληρικούς ἢ ἱερωμένους ἄλλους, ποῦ διακρίνονται καθημερινὰ στὰ γράμματα, στὴν κοινωνικὴ προσφορά, στὰ ἔργα εὐποιίας.

Πάμπολλες εἶναι σήμερα οἱ περιπτώσεις, ποῦ σ' ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα κληρικοὶ παντὸς βαθμοῦ ἔχουν τεράστιο ἔργο κοινωνικὸ καὶ πνευματικὸ μέσα πὸς Λαὸ καὶ στὸ Ἔθνος.

Θὰ ἔλεγε κανεὶς πῶς τέτοιοι κληρικοὶ, ξεχωριστὰ τοῦ προηγούμενου αἰῶνα, θὰ ἔπρεπε καὶ μεταθανάτια ἀκόμα νὰ τιμηθοῦν μὲ διακρίσεις. Γιατὶ ὑπῆρξαν ἀληθινοὶ ποιμένες. Ἀληθινοὶ φάροι τηλαυγείς ποῦ σὲ κρίσιμες στιγμὲς ὀδήγησαν τὸ Γένος στὰ πεπρωμένα του, ὅταν ἀπουσίαζε κάθε ἄλλο εἶδος ἡγεσίας.

Ἐθνάρχες πραγματικοί, Πατέρες καὶ συμπαραστάτες, ὅπως καὶ σήμερα σὲ πολλὲς περιπτώσεις, στέκονται αὐτοὶ οἱ κληρικοὶ θράχοι ὀμολογίας καὶ ὑπεράσπισης τῶν ἰδανικῶν καὶ τῶν ἀξιών ποῦ οἱ νεοέλληνες συνεχίζουμε νὰ ἀπολαμβάνουμε.

Ὡστόσο γιὰ τίς μέρες μας ἡ θράβευση τοῦ π. Νικολάου εἶναι μιὰ δίκαιη πράξη ἀναγνωρίσεως καὶ ἐλπίδος. Ἡ Ἀκαδημία τίμησε καὶ ἐκείνον καὶ τὸν ἑαυτὸ τῆς.

Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος
ὁ ἔξ Οἰκονόμων

200 χρόνια ἀπὸ τὴ γέννησή του (1780-1980)

Τοῦ Σεβ. Μητροπ. Γρεβενῶν

κ. ΣΕΡΓΙΟΥ

Μὲ τὴν ἐδκαιρία συμπληρώσεως 200 χρόνων (1780 - 1980) ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ μεγάλου δασκάλου καὶ μαχητῆ τῆς Ὀρθοδοξίας Κωνσταντῖνου Οἰκονόμου τοῦ ἔξ Οἰκονόμων, δημοσιεύουμε ὀμιλία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Γρεβενῶν κ. Σεργίου ποῦ εἶχε γάνει παλαιότερα, ὡς Ἱεροκήρυκας τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ἐλασσῶνος.

Ἐὰν ἤθελε κανεὶς νὰ ἀπαριθμήσῃ τὰς ὑπηρεσίας τοῦ Ἑλληνικοῦ κλήρου πρὸς τὸ ἔθνος ἡμῶν καὶ πρὸς τὴν Πατρίδα, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κατὰ τὴν ὁποῖαν ἔπεσεν ἡ Κωνσταντινούπολις εἰς τοὺς Τούρκους ἕως σήμερον, θὰ ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ γράψῃ ὄλην τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν τῆς μεγάλης αὐτῆς περιόδου.

Διότι δὲν ὑπάρχει τομεὺς τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς, εἰς τὸν ὁποῖον νὰ μὴ ἔδρασαν μὲ δημιουργικὴν πνοὴν οἱ Ἑλληνες κληρικοί. Δὲν ὑπάρχει ἀγὼν ἐθνικὸς εἰς τὸν ὁποῖον νὰ μὴ εὐρέθησαν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τοῦ ἀγῶνος οἱ στρατιῶτες αὐτοὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Τὰ δύο στάδια, εἰς τὰ ὁποῖα ἀγωνίστηκε μὲ ἐπιτυχίαν ὁ κληρὸς μας κατὰ τὰ μαῦρα χρόνια τῆς σκλαβιάς ἦσαν: Ἀγὼν διὰ τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀκούραστη προσπάθεια διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τὴν διαφώτισιν τοῦ λαοῦ. Ἀλλὰ καὶ αἱ δύο αὐταὶ προσπάθειαι, ποῦ συνεπλήρωνον ἢ μία τὴν ἄλλην, εἶχον κοινὸν ἀποτέλεσμα, νὰ κρατήσουν σταθερὰν τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ προετοιμάσουν ἠθικῶς τὸ ἔθνος μας, διὰ τὸν μεγάλον ἀγῶνα τῆς πολιτικῆς του ἀναστάσεως. Ἄλλως τε εὐθύς, μόλις μὲ τὴν πτώσιν τοῦ Βυζαντίου κατεστράφη τὸ πολιτικὸν κράτος, ἐγεννήθη ἀμέσως, ὡσὰν ἀπὸ θαῦμα, τὸ κράτος τῆς Ἐκκλησίας μας, κάτω ἀπὸ τὰ φτερὰ τοῦ Πατριάρχου, ποῦ ἦτο τώρα ὁ νέος —ἔστω καὶ αἰχμάλωτος— αὐτοκράτωρ, καὶ τῶν μεγάλων Δεσποτάδων τῆς Ὀρθοδοξίας, οἱ ὁποῖοι κρατοῦσαν εἰς τὰς σιβιράς των χεῖρας, κάτω ἀπὸ φοβερὰς συνθήκας, τὴν ὑπόθεσιν τῶν Ἑλλήνων.

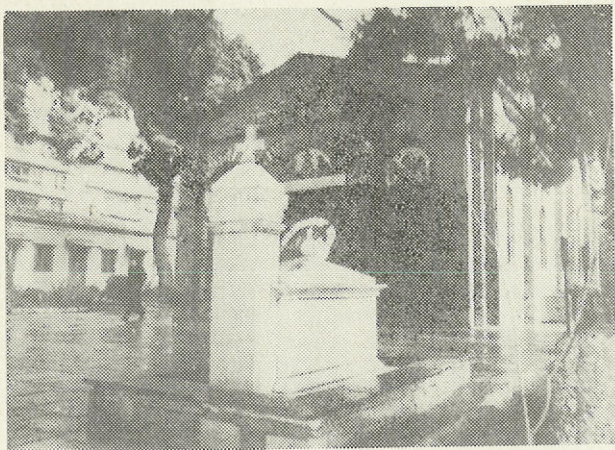
Ἡ καλλιέργεια τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ ἡ λαϊκὴ διαφώτισις εἰς τὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας εἶναι κατὰ μέγα μέρος ἔργον καὶ φροντίδα τῶν κληρικῶν τῆς Ὀρθοδοξίας. Τὰ περισσότερα σχολεῖα εἰς τὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς τὰ ἱδρυσαν κληρικοὶ καὶ εἰς τὸν κατάλογον τῶν Ἑλλήνων λογίων τῆς δύσκολης ἐκείνης ἐποχῆς τὰ δύο τρίτα τῶν δασκάλων εἶναι ἱερωμένοι.

Καὶ ὅταν ἔφθασεν ἡ μεγάλη ἐκείνη ὥρα τοῦ ἐθνικοῦ μας συναγερμοῦ, οἱ ἴδιοι αὐτοὶ κληρικοί, δεσποτάδες, πα-

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΧΑΡΑ

Τοῦ **ΙΩ. Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΟΥ** (†)

(Καθηγ. τῆς Θεολ. Σχολῆς Χάλκης)

Ἐπίγραμμα τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων μπροστὰ στὴν Ἱερὰ Μονὴ Ταξιαρχῶν (Πετράκη).

πάδες, καλόγηροι, ὑψωσαν μὲ τὰ χέρια τους τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Ἐπῆραν μέρος εἰς τὴν ὑπεράνθρωπον προσπάθειαν ὡσάν πολιτικοί, διπλωμάτες, ὀπλαρχηγοί, ἢ καὶ ἀπλοὶ στρατιῶτες καὶ πολλοὶ ἔγιναν ἥρωες καὶ μάρτυρες τοῦ ἐθνικοῦ μας ἀγῶνος.

Εἰς τὴν σειρὰν τῶν μεγάλων κληρικῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἀνήκει ἕνας ἐθναπόστολος, πολεμιστής, μεγάλος προφήτης καὶ ἀγωνιστής διὰ τὸ συμφέρον τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τῆς Ἑλλάδος, ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων.

Ἐκ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου, γόνου ἐκλεκτοῦ τῆς ἰστορικῆς ταύτης χώρας, ἐγεννήθη τὸ 1780. Ὑπῆρξεν ἠγετική φυσιογνωμία, μέσα εἰς τὰ πυκνὰ σκοτάδια τῆς σκλαβιάς. Ἀνὴρ προικισμένος διὰ πολλῶν χαρισμάτων διεκρίνετο διὰ τὸν πλοῦτον τῶν γνώσεών του καὶ τὴν δύναμιν τοῦ καλὰμου του, διὰ τὸ ὀρθόδοξον φρόνημα καὶ θείωμά του, διὰ τὸ θάρρος τῆς γνώμης του καὶ τὴν παρρησίαν του· ἐλάμβανε πάντοτε θέσιν ὀδηγοῦ καὶ ἐχώρασαν γραμμὴν κατευθύνσεως εἰς θέματα ἐκκλησιαστικῆς πορείας ἐξόχως σοβαρὰ καὶ σπουδαία, ἐφέρετο δὲ ἔτσι διότι εἶχεν ζήσει τὰ προβλήματα αὐτὰ καὶ εἶχεν αἰσθανθῆ ὀλόκληρον τὸ βάρος των καὶ τὴν ἐπιταγὴν τῆς ἀντιμετωπίσεώς των.

Καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὡς γνήσιος ἀγωνιστής δὲν ἐκλείνει τὰ μάτια του πρὸ τῶν ζητημάτων τούτων ἀλλ' οὔτε καὶ ἐδημαγῶγει. Ἐξέφραζεν μετὰ παρρησίας τὴν γνώμην του, ἐν γνώσει τῶν ἀντιδράσεων καὶ τῶν διαμαρτυριῶν ἐκ μέρους τῶν ἀντιπάλων του. Ἦτο βαθὺς καὶ ἐγνώριζεν καλὰ ὅτι ὅταν ρίπτῃ κανεὶς λίθους εἰς τὸ τέλμα εἶναι φυσικὸν νὰ δεχθῆ ραντισμοὺς ἰλύος καὶ νὰ ἀκούσῃ κωάσματα βατράχων. Ἀλλὰ ὁ ἀγωνιστής θεωρεῖ παράσημα τιμῆς τὰς ἐκ τοῦ τέλματος ρυπαρὰς κηλίδας καὶ χωρεῖ εἰς τὸ ἔργον του ἀδιαφορῶν διὰ τοὺς κωάζοντας βατράχους.

(Συνεχίζεται)

Ὅσον καὶ ἂν δὲν εἶναι ὀρθόν, νὰ πῆ κάποιος κατὰ πρόσωπον σ' ἀνθρώπους δυστυχεῖς δυσάρεστα πράγματα, ὅμως στὸ βάθος σκέπτεται κανεὶς: «Νὰ δυὸ μεγάλες πλάνες μέσα σὲ μιὰ καὶ μόνῃ φράσιν». Π ρ ὶ τ η π λ ἄ ν η εἶναι νὰ νομίζωμε, ὅτι ὁ πόνος πάντοτε εἶναι τιμωρία. Τίποτε δὲν εἶναι πιὸ ἀνυπόστατο, φθάνει νὰ σκεφθῆ κανεὶς, ὅτι οἱ εὐσεβεῖς καὶ ἅγιοι ἄνθρωποι ἐδοκιμάσθησαν καὶ ὑπέφεραν ἐδῶ κάτω περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, καὶ ὅτι ὁ ἀναμάρτητος Χριστὸς ὑπέφερε περισσότερο ἀπὸ τόσους καὶ τόσους ἄλλους! Δ ε υ τ ἔ ρ α π λ ἄ ν η εἶναι τὸ νὰ νομίζῃ ὁ πάσχων τὸν ἑαυτόν του ἀθῶον. Κανεὶς ὅμως δὲν εἶναι ἀναμάρτητος. Καὶ τοῦτο ἐπιβεβαιώνει ἡ Ἁγ. Γραφή, ὅταν λέγῃ: «Οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου, οὐδ' ἂν μία ἡμέρα ἢ ζωὴ αὐτοῦ». Καὶ ἕνας μεγάλος στοχαστής εἶπε τὰ ἐξῆς ἀξιωμαθόνευτα: «Δὲν ξεύρω τί εἶναι ἡ συνείδησις ἐνὸς κακούργου. Ξεύρω ὅμως τί εἶναι ἡ συνείδησις ἐνὸς ἐντίμου ἀνθρώπου καὶ φρίττα!». Ὅλοι ἔχομε προσβάλλει τὸν Θεόν. Βεβαίως Ἐκεῖνος μᾶς συγχωρεῖ, ἀλλὰ τί εἶναι ὅλες οἱ τιμωρίες τοῦ κόσμου, συγκρινόμενες μ' ἐκεῖνο πού εἴμεθα ἅγιοι νὰ πάθωμε; Φαντασθῆτε ἕνα ἐγκληματία, πού ἔχει καταδικασθῆ σὲ θάνατον· ξαφνικὰ ἀναγγέλλουν, ὅτι τοῦ ἔχει χαρισθῆ ἡ θανατικὴ ποινὴ καὶ ὅτι ἐν τῇ θέσει τῆς θά ὑποστῆ μιᾶς ἡμέρας φυλάκιον. Στὴν ἀρχὴ εἶναι ὀλόχαρος, ἀλλὰ ὕστερα ἀπὸ μερικὰς ὥρας ἀρχίζει νὰ παραπονεῖται καὶ νὰ ψέγῃ τοὺς δικαστὰς του γιὰ σκληρότητα, διότι τὸν ἐκράτησαν μιὰ μέρα ἐν τῇ φυλακῇ. Νὰ ὁ Χριστιανός, ὁ ἔνοχος καὶ συγχωρεμένος, πού παραπονεῖται γιὰ τὶς θλίψεις του! Ἐνὸ θὰ μπορούσε νὰ καταδικασθῆ σὲ αἰωνία ποινὴ, ἀπαλλάσσεται ἀπ' αὐτὴν μὲ μιὰ παροδικὴ δοκιμασία, καὶ ὅμως κατεξανίσταται. Ἄρᾳ γε εἶναι λογικόν;

Ἀλλὰ γιὰ νὰ συμπληρώσωμε τὸ θέμα πρέπει ν' ἀναφέρωμεν ἀκόμη μιὰ ὀφέλεια τοῦ πόνου, πού εἶναι γιὰ τὶς εὐαίσθητες ψυχὰς μιὰ σπουδαία παρηγοριά. Ἄν δεχθῶμε τὸν πόνον χριστιανικὰ, μπορεῖ νὰ μᾶς χρησιμεύσῃ ὡς τεκμήριον τῆς ἀγάπης μας πρὸς τὸν Θεόν καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ ἀληθινὴ ἀγάπη δὲν ἐκφράζεται μὲ λόγια, καὶ οἱ πιὸ εὐγλωττες διαβεβαιώσεις μπορεῖ νὰ μὴ εἶναι ἀληθινές. Ὅταν ἀγαπῶ κάποιον, ἐργάζομαι, πασχίζω γι' αὐτόν, τοῦ προσφέρω τὴν δραστηριότητά μου, τοὺς κόπους μου, τὶς προσπάθειάς μου, πραγματικῶς ὑποφέρω γι' αὐτόν. Δὲν ἀγαποῦμε δὲ εἰλικρινά, ἐφ' ὅσον δὲν εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ ὑποφέρωμε γιὰ 'κεῖνον πού ἀγαποῦμε. Ἐ, λοιπόν' οἱ δοκιμασίες εἰς τὶς ὁποῖες ὑποβαλλόμεθα εἶναι μιὰ εὐκαιρία, γιὰ νὰ ποῦμε στὸν Κύριον: «Σὲ ἀγαπῶ, Κύριε, καὶ εἶμαι βέβαιος γι' αὐτό, διότι Σοῦ τὸ ἀποδείχνω ἐμπράκτως. Σοῦ προσφέρω τὸν πόνον μου. Σὺ μοῦ ἔδωκες τὸ κάθε τι πού ἔχω καὶ τὸ κάθε τι πού εἶμαι».

ΑΓΙΟΡΕΙΤΕΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΟΙ

Τοῦ κ. **Ι. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗ**

Βιβλιογράφοι δὲν λέγονται μόνο οἱ συντάκτες βιβλιογραφῶν (συχνὸς ὄρος), ἀλλὰ καὶ οἱ «τυπογράφοι» τῆς ἀρχαιότητος, τοῦ Βυζαντίου καὶ τῶν μεταβυζαντινῶν χρόνων. Γιατὶ πρὶν τὴν εὑρεση τῆς τυπογραφίας τὰ βιβλία ἀντιγράφονταν καὶ κυκλοφοροῦσαν κατὰ παραγγελία, ὅπως συμβαίνει στίς μέρες μας μὲ τίς χειροποίητες βυζαντινὲς εἰκόνες ἀπὸ τοὺς λεγομένους ἀντιγραφεῖς, καλλιγράφους ἢ βιβλιογράφους. Κατὰ κανόνα οἱ βιβλιογράφοι εἶχαν καὶ φιλοσοφικὰ ἐνδιαφέροντα, ἀφοῦ ἔπρεπε νὰ ἀναύρουν καὶ νὰ ἐπιλέξουν τὸ καλῦτερο πρότυπο, ἐνῶ συχνὰ ἐπέφεραν καὶ διορθώσεις ἢ ἔγραφαν σχόλια στὸ κείμενο, ἥδη ἀπὸ τὴν ἀλεξανδρινὴ ἐποχὴ. Οἱ τελευταῖοι αὗτοὶ ἀναδεικνύονταν σὲ κριτικούς ἐκδότες (βλ. σχετικὰ Κων. Ἰ. Βουρβέρη: Εἰσαγωγή εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν καὶ τὴν κλασσικὴν φιλοσοφίαν, Ἀθήναι 1967. Γ. Ἰ. Κουρμούλη: Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, πανεπιστημιακαὶ σημειώσεις. Ν. Β. Τωμαδάκη: Κλείς τῆς Βυζαντινῆς Φιλολογίας, τρίτη ἐκδοσις, Ἀθήναι 1965).

Ὁ Ἀγιορείτης βιβλιογράφος καὶ λόγιος
Καϊσάρης Δαπόντες.

Κατὰ τὴ βυζαντινὴν περίοδο καὶ τοὺς μεταγενέστερους χρόνους τὸ ἔργο αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν ἐπιτελοῦσαν μοναχοί, ἐνῶ τὰ πλεονεχῆ βιβλιογραφικὰ ἐργαστήρια ἦταν προσαρτημένα στὰ μοναστήρια (βλ. Τωμαδάκη, ὅπ. παρ., σελ. 178 κ.ά.). Αὐτὰ ἐξακολούθησαν νὰ τὰ συντηροῦν καὶ ὅταν ἐξέλιπαν τὰ λαμπρὰ ἐργαστήρια τῶν Ἀνακτόρων κ.λπ. (βλ. Κων. Α. Μανάφη: Αἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει Βιβλιοθήκαι αὐτοκρατορικαὶ καὶ Πατριαρχικὴ καὶ περὶ τῶν ἐν αὐταῖς χειρογράφων μέχρι τῆς Ἀλώσεως (1453), Ἀθήναι 1972, σελ. 48 κ.ἑξ. Γενικὰ γιὰ τὰ βιβλιογραφικὰ ἐργαστήρια τοῦ Βυζαντίου βλ. Σωκράτους Κουγέα: «Βυζαντινὰ βιβλιογραφικὰ ἐργαστήρια», Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 28 (1953), σσ. 447-462. Ἰριγκουέν: «Γιὰ μιὰ μελέτη τῶν βυζαντινῶν βιβλιογραφικῶν ἐργαστηρίων», Σκριπτόριουμ, 8 (1959), σελ. 177 κ.ἑξ., γαλλικά). Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ παρακάτω βιβλιογραφικὸ σημεῖωμα τοῦ 1453:

«Τὸ παρὸν βιβλίον ἐγράφη παρ' ἐμοῦ Ματθαίου καὶ παρ' ἀξίαν μοναχοῦ ἐντὸς τῆς μονῆς τοῦ τιμίου ἐνδόξου προφήτου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰω (άννου) τῆς ἐν τῷ ὄρει τοῦ Μενοικ (ἑως) διακειμ (έν) ης...» (βλ. Λίνου Πολίτη: Ὁδηγὸς Καταλόγου Χειρογράφων, Ἀθήναι 1961, σελ. 18).

Τέτοια βιβλιογραφικὰ ἐργαστήρια δημιουργήθηκαν, ὅπως ἦταν φυσικὸ στὸ Ἅγιον Ὄρος φημισμένον διεθνῶς γιὰ τὰ βυζαντινὰ καὶ μεταβυζαντινὰ του χειρόγραφα (τῆ βιβλιογραφία ὡς τὸ 1963 συγκεντρώνει τὸ δημοσίευμα τοῦ Καθηγητῆ Μ. Ἰ. Μανούσακα: Ἑλληνικὰ Χειρόγραφα καὶ ἔγγραφα τοῦ Ἁγίου Ὄρους, βιβλιογραφία, Ἀθήναι 1963. Γιὰ τὰ ἀγιορείτικα βιβλιογραφικὰ ἐργαστήρια βλ. Ἰ ρ ι γ κ ο υ ἔ ν, ὅπ. παρ., σσ. 195-209).

Τὸ ἔργο τοῦ βιβλιογράφου ικανοποιεῖ πολλὰς ἀνάγκας: Ἰκανοποιεῖ τὴν λειτουργικὴν πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἀνάγκη τοῦ ἴδιου τοῦ μοναστηρίου, εἶναι ἀσχολία πνευματικὴ, ἔχει εἰρηνικὸν χαρακτήρα. Ὁ ἀείμνηστος Ἀκαδημαϊκὸς Φαίδων Κουκουλὲς περιγράφει ὡς ἑξῆς τὴν ἀσχολία αὐτή:

«Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ ἢ ἄλλῳ διαμερίσματι τῆς μονῆς προσεκτικῶς κύπτοντες ἄλλοι μοναχοὶ κατεγίνοντο ἢ περὶ τὴν ζωγράφειαν ἁγίων εἰκόνων προσοριζομένων διὰ τὴν μονὴν ἢ τοὺς εὐσεβεῖς ἢ περὶ τὴν διὰ σχετικῶν εἰκόνων διακόσμησιν χειρογράφων, ἅτινα τότε, ὡς ἔχοντα ἱστορίας, ἦτοι εἰκόνας ἐκαλοῦντο ἱστορημένα. Τέλος, ἂν οἱ ἴδιοι δὲν συνέγραφον, ἀντέγραφον μὲ τὴν ὥραιαν ἐκείνην μικρογράμματον γραφὴν τοῦ ἸΒ' αἰῶνος διάφορα χειρόγραφα τὴν προγονικὴν σοφίαν ἢ τὴν Χριστιανικὴν φιλοσοφίαν περιέχοντα, γινόμενοι ἀφορμὴν νὰ σωθῶσιν ἀπὸ τοῦ ἀφανισμοῦ πολλὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων καὶ μεταγενεστέρων Ἑλλήνων. Διὰ τὴν πρὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὸ ἔθνος ἡμῶν παρασχεθεῖσαν ταύτην ὑπηρεσίαν ὑπὸ τῶν μοναχῶν πρέπει νὰ εἴμεθα ἕσαι πρὸς αὐτοὺς εὐ-

γνώμονες» (Πρόλ. Φαίδωνος Κουκουλέ: Βυζαντινῶν Βίος καὶ Πολιτισμός, τόμος ἕκτος, Ἀθήναι 1957, σελ. 90. Πολυτελεῖ ἔκδοση ἱστορημένων χειρογράφων συγκροτοῦν οἱ «Θησαυροὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους», Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν σὲ συνεργασία μὲ τὸ Πατριαρχικὸ Ἰδρυμα Πατερικῶν Ἐρευνῶν Θεσσαλονίκης, ὡς σήμερα τρεῖς τόμοι).

Βιβλιογραφικὰ ἐργαστήρια ἐξακολούθησαν νὰ λειτουργοῦν στὸ Ἅγιον Ὄρος κ.ά. καὶ μετὰ τὴν εὕρεση τῆς τυπογραφίας. «Σημειώτεον, πραττηρεὶ ὁ Τωμαδάκης, ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ ἐξηκολούθηον νὰ γράφωνται χειρόγραφα, διότι εἰς τὴν Ἀνατολὴν τυπογραφεία δὲν ὑπῆρχον καὶ τὰ βιβλία, πλὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἐσπάνιζον. Καὶ οἱ μεταβυζαντινοὶ ἐξηκολούθηον κυρίως διὰ χειρογράφων νὰ κυκλοφοροῦν τὰ ἔργα τῶν ἡ εἰς χειρόγραφα νὰ τὰ καταστρώουσι» (Πρόλ. Τωμαδάκη, ὅπ. παρ., σελ. 180. «Ἀγιορείτες βιβλιογράφους τοῦ 16ου αἰῶνα» παρουσίασε ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Λίνος Πολίτης στὸ περιοδικὸ «Ἑλληνικά», 15 (1957), σσ. 355-384 καὶ πίνακες 9-15).

Μετὰ τὴν ἄλωση ὅμως ἡ βιβλιογραφία χάνει σταδιακὰ τὴ βυζαντινὴν τῆς ἀκμῆ (βλ. Ὁδηγὸν Λίνου Πολίτη, ὅπ. παρ., σελ. 44). Ἡ μεγάλη ζήτησις ἑλληνικῶν χειρογράφων στὴ Δύση ὁδήγησε στὴν ἐμφάνισις πρόχειρης ἐργασίας (βλ. ὅσα γράφει ὁ Καθηγητὴς Ντ. Γιαννακόπουλος στὸ βιβλίον του: Ἑλληνες λόγιοι εἰς τὴν Βενετίαν, μετάφρ. Χρ. Γ. Πατρινέλη, ἔκδ. οἶκος Γεωργίου Φέξη, Ἀθήναι 1965, σελ. 54). Ὁ Ἐηροποταμινὸς μοναχὸς Καισάριος Δαπόντες σὲ κώδικα ποῦ σώζεται στὴ μὴν τὸν γράφει τὸν 18ο αἰῶνα γιὰ μερικοὺς βιβλιογράφους τῆς περιόδου αὐτῆς:

Εἶναι λοιπὸν διαφορὰ ἀπὸ τῶν συγγραφέων, εἶναι δὲ καὶ διαφθορὰ ἐκ τῶν ἀντιγραφέων, διότι ἀντιγράφουσι καὶ δὲν ἐπιμελοῦνται νὰ ἀντιγράψουσι ὀρθά, καὶ εἴτι πολλὰ χαλοῦνται· δεύτερον εἶναι ἀμαθεῖς καὶ κάνουνσι μωρία λάθη, καὶ καταφθείρουσι τὰ μαῦρα τὰ βιβλία· τρίτον δὲν τὰ στοχάζονται, δὲν τὰ ξαναθεροῦσι μαζί μὲ τὸ προτόπιον, καὶ εἴτι τὰ χαλινοῦσι νὰ τοὺς χαλάσῃ ὁ Θεὸς καὶ νὰ τοὺς ἐκδικήσῃ... δὲν τὰ ξαναδιαβάξουσιν, ὅπου νὰ διορθώσουσι τὰ λάθη, καὶ τὰ λείποντα νὰ τὰ ἀναπληρώσουσι.

(Πρόλ. Σπυρίδωνος Λάμπρου: Νέος Ἑλληνομνημῶν, 2 (1905), σσ. 338 - 339).

Ὁ Δαπόντες, βιβλιογράφος ὁ ἴδιος, —μεταξὺ ἄλλων ὡς «ἀναγνώστης, κόνσουλός τῆς Μεγάλῃς Ἱγκλιτέρας, Γραμματικὸς τῆς ἐκλαμπροτάτης αὐθεντίας Οὐγγροδλαχίας καὶ Διδάσκαλος μᾶς τῶν ἐν Βουκουρεστίῳ αὐθεντικῆς ἑλληνικῆς σχολῆς» εἶχε ἀντιγράψει τὸ «Περὶ τῶν ὀφφικίων τοῦ παλατίου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ὀφφικίων τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας», ἔργο Κωδίνου τοῦ Κουροπαλάτη, ὅπως προκύπτει ἀπὸ περιγραφήν τοῦ χαρτινοῦ κώδικα 35 τῆς Βιβλιοθήκῃς τῆς Βουλῆς, ποῦ ἔκανε ὁ Λάμπρος, ὅπ. παρ., σελ. 235, — ἀναφέρει ἕναν ἀκόμη λόγο, στὸν ὁποῖο ὀφειλόταν ἡ κακοποίησις ἀξιολόγων κειμένων: τὶς ἐπεμβάσεις ὄχι καταρτισμένων βιβλιογράφων, ποῦ μὴ καταλαβαίνοντας τὸ νόημα τοῦ κειμένου τὸ χαλοῦσαν διορθώνοντάς το!

Βιβλίον ὅπου γίνεται μόλις εἰς ἕνα χρόνον μὲ τόσην ἐπιμέλειαν, μὲ κόπον καὶ μὲ πόνον, εἰς ἕνα μῆνα τὸ χαλᾷ, εἰς ἑβδομάδα μίαν ὁ ἀσεβὴς ἀντιγραφεὺς χωρὶς λύπην καμμίαν. Μιλῶ ἐδῶ εἴτι σκληρὰ, γιὰτὶ βλέπω μωρία ὅπου διέφθειραν αὐτοὶ Ἁγίων μας βιβλία καὶ τὰ τῆς Ἐκκλησίας μας, μνηαῖα, συναξάρια, καὶ τὰ λοιπὰ τὰ γέμισαν λάθη, φθορὰς κατάρια. Εἶναι δὲ καὶ πάλιν μερικοὶ, ὅπου τὰ διορθώνουν ἰάχατες, ὅμως τὰ χαλοῦν αὐτὰ καὶ τὰ τυφλώνουν.

(Πρόλ. Λάμπρου, ὅπ. παρ., σελ. 339. Ἐκσυγρονίσθηκε ἡ γραφή).

Τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὥστόσο, εἶχε πάντοτε νὰ ἐπιδείξει καλὰ βιβλιογραφικὰ ἐργαστήρια, ποῦ προμήθευαν ὀλόκληρον τὸν ἑλληνικὸν χῶρον. Στὴ «Σύντομη ἀναγραφή χειρογράφων Ἑλληνικῶν Συλλόγων», ποῦ ἔδωσε τὸ 1976 ὁ Λίνος Πολίτης ἀπαντοῦμε τοὺς ἐξῆς Ἀγιορείτες βιβλιογράφους σὲ κώδικες μοναστηριῶν ἐκτὸς τοῦ Ὄρους:

1. Ἀγτώνιος ἱερομόναχος ἐν Ἁγίῳ Ὄρει. Βιβλιογράφος κώδικα ὑπ' ἀριθμ. 55 Ἱ. Μονῆς Χαζοδωιτίσσης Ἄμωργου τοῦ 1665, ποῦ περιέχει «Τρεῖς λειτουργίας καὶ εὐχὰς διαφόρους».

2. Θεόκλητος ἐκ τῆς μονῆς τῶν Ἰδῆρων. Βιβλιογράφος τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 9 «λαμπροῦ, καλλιγραφημένου κώδικα, (μὲ ποικιλόχρωμα ἀρχικά καὶ ἐπίτιτλα» τοῦ 1648 τῆς Ἱ. Μονῆς Πανορμίτη Σύμης, ποῦ περιέχει «Λειτουργίας καὶ τάξεις χειροτονιῶν».

3. Ἰγνάτιος προσμονάριος Λαύρας. Βιβλιογράφος τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 45 μουσικοῦ κώδικα τοῦ 1740 τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης μὲ κρατήματα.

4. Κύριλλος μοναχὸς Ἰδρηίτης. Βιβλιογράφος τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 70 μουσικοῦ κώδικα τέλους 17ου - ἀρχῶν 18ου αἰῶνα τοῦ ἰδίου Πανεπιστημίου μὲ κρατήματα.

5. Κύριλλος μοναχὸς Ἀγιορείτης. Βιβλιογράφος τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 30 κώδικα Ἱ. Μονῆς Χαζοδωιτίσσης Ἄμωργου τοῦ 1585 μὲ ἐξομολογητάρια.

Πρόκειται γιὰ Ἀγιορείτες βιβλιογράφους τοῦ 16ου, το 17ου, τοῦ 18ου αἰῶνα. Στὸν 19ο αἰῶνα ἔδρασε στὸ Ἅγιον Ὄρος ὁ Κωνσταντίνος Σιμωνίδης (1820-1887), πλαστογράφος χειρογράφων ἀπὸ τὴ Σύμη Δωδεκανήσου (γι' αὐτὸν βλ. Ἱ. Μ. Χατζηφώτη: «Βίος καὶ Πολιτεία Κωνσταντίνου Σιμωνίδου (1820 - 1867)», Ἐστία Ἀθηνῶν, 11 Αὐγούστου - 27 Νοεμβρίου 1976).

Ἀλλὰ καὶ στὸν αἰῶνα μας διακρίθησαν στὸ Ἅγιον Ὄρος καλλιγράφοι, ποῦ μὲ ὑπομονὴ καὶ μεράκι, μὲ μίμησι πιά τῶν τυπογραφικῶν στοιχείων τῶν βενετικῶν ἔκδόσεων, φιλοτεχνοῦν χρονολογικοὺς πίνακες, πινακίδια μὲ κωνοτισμοὺς, μὲ τὴν τάξιν τῶν ἀγιορειτικῶν μονῶν κ.λπ. Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἀντέγραψαν ὀλόκληρα βιβλία, ὅπως ὁ Ἰωακείμ ὁ Σιμωνοπετρίτης, ὁ τυπογράφος μοναχὸς Νεκτάριος Κατσαρός, ὁ ὁποῖος ἀντέγραψε τὴν «Ἀκολουθία τῶν τεσσαράκοντα μαρτύρων», ποῦ θρίσκειται στὴν Ἱ. Μονὴ Ἐηροποταμίου. Ἐξαιρετικὸς καλλιγράφος εἶναι ὁ ἀγιογράφος τῶν Καρυῶν, μοναχὸς Μελέτιος Συκιώτης, ποῦ ἔχει τὸ διονυσιατικὸ κελλί τοῦ Ἐθαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου στὴν ἀθωνικὴ πρωτεύουσα.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

Τοῦ κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ
Καθηγητοῦ Παν/μίου Θεσσαλονίκης

Ἡ ἀναδρομὴ στὰ χειρόγραφα μᾶς ἀποκαλύπτει μιὰ ἀσυνήθη ἀστάθεια στὸ κείμενο τοῦ «προομίου» αὐτοῦ. Ὑπάρχει ἓνα πλῆθος παραλλαγῶν καὶ διαφορῶν γραφῶν, ποὺ εὐγλωττα μαρτυροῦν πῶσο περιπετειώδης ὑπῆρξε ἡ φιλολογικὴ πορεία τοῦ κειμένου ἕως ὅτου ἐπικρατήσῃ ὄχι ἡ καλύτερη μορφή, ἀλλὰ αὐτὴ ποὺ περιεῖχε τὸ χειρόγραφο στὸ ὅποιο στηρίχθηκε ἡ πρώτη ἐντυπὴ ἐκδόσις τοῦ Εὐχολογίου. Αὐτὸ γίνεται πιὸ ἐμφανὲς ὅταν συγκρίνουμε τὴν εὐχὴ αὐτὴ μὲ τὴν ἐπομένη (τὸ «Μέγας εἰ, Κύριε...»), ποὺ ἀντίθετα μὲ τὸν «πρόλογο» παρουσιάζει ἓνα κατὰ πολὺ σταθερότερο κείμενο. Τὶς παραλλαγὰς αὐτὰς μπορεῖ νὰ τίς ἰδῆ κανεὶς στὴν κριτικὴ ἐκδόσι τῆς ἀκολουθίας τοῦ μεγάλου ἀγιασμοῦ ἀπὸ τὸν ἀείμνηστο καθηγητὴ Παναγιώτη Τρεπέλα στὸ «Μικρὸν Εὐχολόγιον», τ. Β', Ἀθήναι: 1955, σελ. 29-40. Ὅλα αὐτὰ ἐξηγοῦνται ἀπὸ τὴ συνείδησι ποὺ εἶχε γιὰ τὸν «πρόλογο» αὐτὸν ἡ ἐκκλησιαστικὴ παράδοσι. Τὸν θεωροῦσε δηλαδὴ σὰν κάτι τὸ ρευστό, ἓνα εἶδος πανηγυρικοῦ τυποποιημένου λόγου ἢ ἑορτίου προσλαλιάς, ποὺ ἀνεπλήρωνε τὴν ἑλλειψὶ καταλλήλου πηγαίας ὁμιλίας. Σ' αὐτὸν προστέθηκαν φράσεις ἀπὸ λόγους πατέρων, καταρτιζοντας θαμνηδὸν μιὰ ἀνθολογία, ποὺ σκοπὸ εἶχε τὴν ἐξύμνησι τῆς ἑορτῆς. Στὸν Βαρθερινὸ μάλιστα κώδικα 336 γίνεται διάκρισις δύο «προλόγων». Ὁ πρῶτος ἐπιγράφεται: «Πρόλογος τῶν ἁγίων Θεοφανείων λεγόμενος πρὸ τοῦ "Μέγας εἰ, Κύριε"» (ἀπὸ τὸ «Τριάς ὑπερούσια...» μέχρι τοῦ «καὶ λέγειν») καὶ ὁ ἕτερος πρόλογος τὸ ὑπόλοιπο. Πολλὰ ἄλλα χειρόγραφα παραλείπουν τελείως τὸν Τριαδικὸν πρόλογο καὶ ἀρχίζουν ἀπ' εὐθείας κατὰ διαφόρους τρόπους ἀπὸ τὸ δεύτερο μέρος (τὸν «ἕτερον πρόλογον» τοῦ Βαρθερινοῦ κώδικος).

Ὁ «πρόλογος» ἢ τὸ «ἐγκώμιον» τῶν Θεοφανείων συνεδέθη μὲ τὴν εὐχὴ «Μέγας εἰ, Κύριε...» μεταγενεστέρως. Αὐτὸ τὸ διαπιστώνουμε ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν παράλληλο εὐχὴ τῆς εὐλογίας τοῦ ὕδατος τοῦ βαπτίσματος ποὺ δὲν ἔχει πρόλογο, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ χειρόγραφο παράδοσι τῆς ἀκολουθίας τοῦ μεγάλου ἀγιασμοῦ. Καὶ τοῦτο γιατί, μαρτυρεῖται μὲν ἀπὸ τὸν Βαρθερινὸ κώδικα 336, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει σὲ πολλὰ καὶ μάλιστα σὲ παλαιὰ

χειρόγραφα (π.χ. στὰ Ἐθνικῆς Ἀθηνῶν 64, 661, 662, 664, 667, 668, 669, 713, 754, 851, 877, 1910, 2573, 2696, 2795, Παρισίων Κοισλ. 213, Σινᾶ 956, 973, τ. Σταυροῦ Κων) ἕως 615) 757). Δὲν ὑπάρχει ἐπίσης στὸ Σλαβωνικὸ Εὐχολόγιον, στὸ Τυπικὸ τῆς Μονῆς τῆς Εὐεργέτιδος, στὸ Τυπικὸ τῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Σάββα καὶ στὸ Τυπικὸ τῆς Μονῆς τοῦ Σωτήρος Μεσσηνίας. Σὲ ἄλλα πάλι χειρόγραφα ὑπάρχει ὁ πρόλογος ὁ σημερινὸς ἢ ἄλλος παρόμοιος. Αὐτὸ δείχνει ὅτι οὔτε γενικὴ ἦταν ἡ χρῆσις τῆς προσθήκης αὐτῆς, οὔτε ὅτι προήρχετο ἀπὸ τὴν Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως, ἀφοῦ αὐτὴ, ὅπως πάλι μαρτυρεῖται ἀπὸ τὰ χειρόγραφα, ἀρχίζει τὴν εὐχὴ ἀμέσως ἀπὸ τὸ «Μέγας εἰ, Κύριε...» χωρὶς «πρόλογο». Πράγματι χειρόγραφα καὶ ἐντυπα ποὺ περιέχουν τὸν «πρόλογο» σημειώνουν πρὸ αὐτοῦ ὅτι ἡ ἀναγνώσις τοῦ ἦταν προαιρετικὴ ἢ καὶ ἐν ὀνόματι τῆς Κωνσταντινουπολιτικῆς παραδόσεως ἀποδοκιμάζουν τὴν χρῆσις του («Αὕτη ἡ εὐχὴ οὐκ ἐκ παραδόσεως ἐκκλησιαστικῆς παρελάβομεν λέγεσθαι. Καὶ εἰ μὲν θέλει, λέγεται αὕτη. Εἰ δ' οὐ, ἄρξου ἀπὸ τοῦ "Μέγας εἰ, Κύριε" κατὰ τὸν τύπον παραλείψας αὐτήν» κώδ. Ἀθηνῶν 663, ἢ «Ταύτην τὴν εὐχὴν οὐ λέγομεν» Ἀθηνῶν 670, «οὔτω γὰρ παρελάβομεν ἀπὸ τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας» Σινᾶ 973 ἢ «Ἰστέον ὅτι ἡ παροῦσα εὐχὴ, ἦγουν τὸ "Δοξάζομέν σε, δέσποτα" — τὸ χειρόγραφο παραλείπει τὴν Τριαδικὴν ἀποστροφή — ἀναγινώσκειται μὲν παρά τισιν ἐν δὲ τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ οὐκ ἀναγινώσκειται, ἀλλὰ μετὰ τὴν συναπτὴν καὶ τὴν ἀνωθεν εὐχὴν — τὴν παρασκευαστικὴν εὐχὴν τοῦ ἱερέως — ἐκφωνεῖ ὁ ἱερεὺς μεγαλοφώνως "Μέγας εἰ, Κύριε"» Πατρ. Ἱεροσολύμων 367). Στὴν ἴδια περίπτωσι γραμμὴ κινεῖται καὶ ἡ τυπικὴ διάταξις τοῦ κώδικος Σινᾶ 1109, κατὰ τὴν ὁποία ὁ «πρόλογος» ἐλέγετο ἀν ὑπῆρχε στὸ χειρόγραφο ποὺ χρησιμοποιοῦσε ὁ ἱερεὺς, ἀλλῶς ἀρχίζει ἀπὸ τὸ «Μέγας εἰ, Κύριε» («εἰ οὐκ ἔχει τὴν εὐχὴν ταύτην, ἀρχεται "Μέγας εἰ, Κύριε"»). Τέλος σὲ ἄλλους κώδικας δρῖσκομε μιὰ μεταδατικὴ διάταξις: Ὁ ἱερεὺς λέγει τὸ «προσίμιον καθ' ἑαυτὸν» (Σινᾶ 1036) ἢ τὸ λέγει μὲν «μεγάλῃ φωνῇ», ἀλλ' ἐπισυνάπτει τὴν εὐχὴν τοῦ ἀγιασμοῦ «γεγονωτέρῃ φωνῇ» γιὰ νὰ φανῇ προφανῶς ἡ ἰδιαιτέρα σπουδαιότης τῆς ἑναντι τοῦ «προλόγου» (Σινᾶ 974).

(Συνεχίζεται)

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 136 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 9-10 τεύχους.

ΤΡΕΙΣ ΒΙΒΛΙΚΟΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΙ

Τοῦ κ. ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗ

Γ'

«Ἄν ἀποκτήσης φίλο, σέ ὧρα δοκιμασίας ἀπόκτησέ τον καί μὴν τὸν ἐμπιστευθῆς γρήγορα· γιατί ὑπάρχει φίλος πρόσκαιρος πού δὲν μένει φίλος σέ μέρα θλίψης σου. Καί εἶναι φίλος πού ἀλλάζει· καί γίνεται ἐχθρός» (στ' 7-9). «Ὁ πιστός φίλος εἶναι κρατική προστασία. Καί ὅποιος τὸν βρῆκε, βρῆκε θησαυρό. Φίλου πιστοῦ δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἰσάξιο καί ἡ ὁμορφιά του εἶναι ἀξετίμητη (στ' 14-15).

Ποιούς πρέπει νὰ συγχρωτίζεσαι συχνά; Μὰ ποιούς ἄλλους ἀπὸ ἐκείνους πού ἔχουν μέσα τους πνεῦμα Θεοῦ, τῆ δική του σοφία; «Ἄν δῆς τέτοιο σοφό, νὰ πηγαίνεις ἀπὸ τὴν αὐγὴ νὰ τὸν ἐπισκέπτεσαι. Καί μ' αὐτὸ τὸ καθημερινὸ πῆγαινε - ἔλα, νὰ γίνουιν λεία τὰ σκαλιὰ τῆς θύρας του ἀπὸ τὸ πόδι σου» (στ' 36).

Τὰ γλιστρούματα τῆς γλώσσας εἶναι τὸ πιὸ συχνὸ ἀμάρτημα. Ἔτσι, «εἶναι ἀξιωμακάριστος ὁ ἄνθρωπος πού δὲν ὀλίσθησε τὸ στόμα του σὲ ἄπρεπα λόγια» (ιδ' 1). Εἶναι ὁ τέλειος, ὅπως διαβάζουμε στὴν Καινὴ Διαθήκη («εἴ τις ἐν λόγῳ οὐ πταίει, οὗτος τέλειος ἀνὴρ», Ἰακ. γ' 2).

Τὸ ν' ἀκολουθήσης τὴ δουλὴν τοῦ Θεοῦ ἢ τὸ δρόμο τῆς ἀπόλειας, εἶναι ζήτημα ἐλευθέρης ἐκλογῆς σου. Κανείς δὲν σφίζεται οὔτε χάνεται αὐτόματα. Ὁ Θεὸς «σ' ἔχει μπροστὰ στὴ φωτιὰ καί στὸ νερό· ὅπου θελήσης, θ' ἀπλώσης τὸ χέρι σου. Ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο ἐξαρτάται νὰ ζήσης ἢ νὰ πεθάνῃ. Καί ὅτι ἐπιθυμήσης, αὐτὸ καί θὰ τοῦ δοθῆ» (ιε' 16-17).

Ὁ ὅρος «Παροιμίαι» τῆς ἐλληνικῆς μετάφρασης (τῶν Ο') ἀντιστοιχεῖ στὸν ἑβραϊκὸ ὄρο «μισλέ», πού σημαίνει «συγκρίσεις». Στὴν πραγματικότητα, πρόκειται γιὰ ποιητικούς στίχους γνωμικοῦ χαρακτήρα. Περιέχεται ἐξ ἄλλου ἕνας ἀλφαριθμητικὸς ὕμνος στὸ τέλος τοῦ βιβλίου (λα' 10-31 κατὰ τὸ ἑβραϊκὸ κείμενο, πού ἔχει 31 κεφάλαια, ἐνῶ τὸ ἐλληνικὸ 29). Ἡ μετάφραση ἀπέχει αἰσθητὰ ἀπὸ τὸ σωζόμενο πρωτότυπο.

Ἀνήκουν καί οἱ «Παροιμίες» στὴ σοφολογικὴ Γραμματεία, ὄντας ἴσως τὸ πιὸ ἀντιπροσωπευτικὸ τῆς τμήμα. Οἱ συγγραφεῖς αὐτῆς τῆς κατηγορίας χαρακτηρίζονται ὡς πρῶτοι ἀνθρωπιστές, πού ἐνδιαφέρθηκαν κατ' ἐξοχὴν γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ καί τὴ θεολογία τῆς. Οἱ «Παροιμίες», ἂν καί τελοῦν κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ Νόμου καί τῶν Προφητῶν, ἰδίως τοῦ «Δευτερονομίου», ἀκόμα καί ἀρχαίων αἰγυπτιακῶν κειμένων, ὅπως ἡ «Σοφία τοῦ Ἀμενεμόπε», γραμμὴν μεταξὺ 1000 καί 600 π.Χ., εἶναι ἔργο μὲ δική του πνοὴ καί ἰδεολογία. Ὑπολογίζεται πὼς προέρχεται, ὡς σύνολο, μᾶλλον ἀπὸ

τοὺς ἐλληνιστικούς χρόνους, συμπλημένο γύρω στὸ 250 π.Χ., κατ' ἄλλους ὅμως πρὶν ἀπὸ τὸ 400 π.Χ. Ὑπάρχουν ἀκόμα καί ἐρευνητές πού ἀνάγουν τὴ γένεσή του στοὺς καιροὺς τῆς αἰχμαλωσίας. Πάντως, ἡ ἀναφορά στὸ Σολομώντα ὡς πηγὴ τοῦ ἔργου θεωρεῖται πλαστή. Ὁφείλεται στὴν αἴγλη τοῦ βασιλιᾶ ὡς σοφοῦ.

Γιὰ τὴ μεταίχμαλωσιακὴ ἐμφάνιση τῶν «Παροιμιῶν», συνηγοροῦν ἡ παρουσία ἀραμαϊκῶν λέξεων, ἡ ἀπουσία μνείας τῆς εἰδωλοκρατίας καί τῆς πολυγαμίας, πού χαρακτηριστικὰ τὴν προηγούμενη περίοδο, καθὼς καί ἡ ἀναφορά στοὺς «σοφοὺς» ὡς σὲ ἀποκουσταλωμένην πιά τάξιν. Πολλὸ πιθανὸ ὅμως εἶναι ὅτι κομμάτια τοῦ βιβλίου ἀποτελοῦν μιὰ πρώτη φάση δημιουργίας του, πού προηγεῖται τῆς αἰχμαλωσίας. Κατὰ τὸν καθηγητὴ Ἡλία Οικονόμου, ἡ συμπίλνσή του ἀνάγεται στὸν Δ' ἢ τὸν Γ' αἰῶνα*.

Ἀπὸ τὸν ἴδιο ἀναφέρεται ὅτι εἶναι δεκτὴ ἡ ἐξῆς σειρά τῶν διαφορῶν συλλογῶν, πού ἀπάρτισαν τὸ βιβλίον**: 1) Κεφ. ι' 1 - κδ' 16, ἡ ὅποια ἐπιγράφεται ἐν ι' 1 (μυσ.) «Παροιμίαι Σολομώντος», ἀνεπίγραφος ἐν τῇ μετάφρασει τῶν Ο'. 2) Κεφ. κδ' 17 - κδ' 22, ἡ ὅποια ἐπιγράφεται ἐν κδ' 17 «Λόγοι Σοφῶν». 3) Κεφ. κδ' 23-34, ἡ ὅποια ἐπιγράφεται ἐν τῇ μασωριτικῇ «Παροιμίαι Σολομώντος», ἐν τοῖς Ο' «Παιδεῖαι Σολομώντος». 4) Κεφ. α' 1 - θ' 18, ἡ ὅποια ἐν α' 1 ἐπιγράφεται «Παροιμίαι Σολομώντος». 5) Κεφ. λ', ἡ ὅποια ἐπιγράφεται ἐν λ' 1 ἐν μὲν τῇ μασωριτικῇ «Λόγοι τοῦ Ἀγούρ, υἱοῦ τοῦ Ἰακκὶ ἐν Μασά», ἐν δὲ τοῖς Ο' εἶναι ἄνευ ἐπιγραφῆς. 6) Κεφ. λα' 1 «Οἱ λόγοι Λεμουέλ, βασιλέως τῆς Μασσᾶ, τοὺς ὁποίους ἐδίδαξεν αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ», παραλειπομένης τῆς ἐπιγραφῆς ἐν τοῖς Ο'.

Νὰ μερικὰ ψήγματα χρυσοῦ ἀπὸ τὸ βιβλίον:

Γιὰ τὴν ἀξία τῆς σοφίας: «Καλύτερος ὁ σοφὸς ἀπὸ τὸν ἰσχυρὸ καί ἄνθρωπος πού ἔχει φρόνηση ἀπὸ μεγάλο χωράφι» (κδ' 5). «Σὰν πολιτεία πού τῆς γυρεμισθήκαν τὰ τείχη καί εἶναι ξέφραγγη, ἔτσι εἶναι καί ὅποιος κάνει κάτι ἀπερίσκεπτα» (κε' 28). «Νὰ μορφώνης τὸ παιδί σου καί θὰ σὲ ἀγαπήσης καί θ' ἀποδειχθῆ στολίδι τῆς ψυχῆς σου» (κη' 17α).

Γιὰ τὴν ἀδικία: «Σὲ κτῆμα ὄρφανῶν νὰ μὴ εἰσέλθῃς» (κγ' 10). «Παιδί μου, μὴ ζηλέψῃς νὰ μιμηθῆς κακοὺς καί μήτε νὰ ποθήσης τὴ συντροφιά τους. Γιατί ἡ καρδιά τους κυφορεῖ τὸ φέμμα» (κδ' 1-2).

(Συνεχίζεται)

* Ἐθρησκευτικὴ καί Ἡθικὴ Ἑγκυκλοπαίδεια, τ. Γ', σ. 85-87.

** Ὁπ. π.

Ε Π Ι Κ Α Ι Ρ Α

Μιά δοξασμένη επέτειος.

Η Β' ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ, πού συνήλθε στην Κωνσταντινούπολη το 381, συμπλήρωσε το Σύμβολο της πίστεως, προσθέτοντας στο πρώτο του μέρος, το σχετικό με τον Πατέρα και τον Υιό, ένα άλλο, αναφερόμενο στο Άγιο Πνεύμα. Υπήρξε λοιπόν, κατά κάποιον τρόπο, συνέχεια της Α' Οικουμενικής, πού είχε διατυπώσει τα πρώτα άρθρα του Συμβόλου.

Έφάνη (1981), συμπληρώνονται 1600 χρόνια από τη σύγκληση της Β' Οικουμενικής Συνόδου. Και η σύνολη Ὀρθοδοξία, κατά σύσταση του Οικουμενικού Πατριαρχείου (χριστουγεννιάτικο Μήνυμα του Πατριάρχη κ. Δημητρίου) εορτάζει, με διάφορες εκδηλώσεις, αυτή την επέτειο.

Όπως τονίζει σε σχετικό Μήνυμά του, πού δημοσιεύθηκε πρόσφατα στην εφημερίδα «Εκκλησιαστική Ἀλήθεια» ὁ Μακ. Προκαθήμενος κ. Σεραφείμ, πρέπει, με την ευκαιρία αυτού του εορτασμού, «ο εὐλογημένος λαός μας, σύμμηχος με τους ποιμένες του, να συνειδητοποιήσει βαθειά τη σύνδεσή του με το δοξασμένο παρελθόν, όπου βρίσκονται οι ρίζες της πίστεώς μας».

Ὁ παπὰ - Νικόλας Πλανάς.

ΕΝΑΣ εφημέριος της Ἀθήνας, ὀλιγογράμματος ἀλλὰ πολὺ ἐνάρετος, πού ἔζησε ἐδῶ και μισοπερίπου αἰῶνα, πρόκειται κατὰ πᾶσα πιθανότητα νὰ συγκαταριθμηθεῖ στους Ἁγίους τοῦ Ἐορτολογίου μας με ἀπόφαση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Τὸ «φάκελλόν» του και τὴ σχετικὴ εἰσήγηση ἐξετάζει κατὰ τὴς ἡμέρες αὐτὲς ἡ Ἱερά μας Σύνοδος.

Ὁ εὐσεβὴς λαός —προϋπόθεση ἀπὸ τὴς πρώτιστες γιὰ τὴν ἀνάδειξη ἐνὸς Ἁγίου— εἶναι πεπεισμένος γιὰ τὸ ὅτι ἀξίζει αὐτὸ τὸ πρόσωπο τέτοια τιμῆ. Καὶ ἀνυπομονεῖ νὰ δεῖ τὴ μνήμη του σημειωμένη στο λειτουργικὸ ἐνιαυτό.

Πρόκειται γιὰ τὸ σύγχρονο τοῦ Παπαδιαμάντη και τοῦ Μωραϊτίδη παπὰ - Νικόλα Πλανά.

Γλυκύτετο ὄνομα.

ΣΤΙΣ 11 τοῦ μηνός, ἡ Ἐκκλησία μας τιμᾷ και γιορταρίζει τὴ μνήμη τοῦ Ἀποστόλου (ἐκ τῶν Ο') Βαρνάβα.

Καταγόμενος ἀπὸ τὴν Κύπρο, διετέλεσε συνεργός τοῦ μεγάλου Παύλου και διακρίθηκε γιὰ τὴν ὑποδειγματικὴ του προσφορὰ διακονίας στὴν ἀρχαϊκὴ Ἐκ-

κλησία, ὅπως πληροφοροῦμαστε ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη («Πράξεις»).

Μὲ τὸ βίό του, ὁ Βαρνάβας ἐλοποίησε τὸ γλυκύτετο ὄνομά του, πού σημαίνει: «ὠδὸς παρακλήσεως (παρηγορίας, στήριξης)». Ὅπως ὑπῆρξε στέλεχος τοῦ ἐσθινοῦ χριστιανισμοῦ, πού διεδραμάτισε μέρος πάντα ἀγαθὸ και θεάρεστο. Ἦταν ἀληθινὰ ἐμποτισμένος με Πνεῦμα Ἅγιο, τὸ «Παράκλητον» Πνεῦμα.

Κοντὰ στὴν ἀγνή φύση.

ΑΡΚΕΤΟΙ ἐνοριακοὶ ποιμένες ἔχουν τὴν ὥραία συνήθεια, τώρα τὸ θέρος, νὰ τελοῦν Θεῖες Δειτουργίες ἢ και ἄλλες ἱερὲς Ἀκολουθίες σὲ χαριτωμένα ἐκκλησιάκια τῆς ἐλληνικῆς ὑπαίθρου, διοργανώοντας πρὸς τοῦτο ἐκδρομὲς πνευματικῶν τους τέκνων.

Ἡ θεία λατρεία, μέσα στὴς ἀγνὲς ὁμορφιὲς τῆς φύσης, χαρίζει στους πιστοὺς μας ἀλησιμόνητα βιώματα. Ὅπως, πέρα ἀπὸ τὸ κίσμα πού εἶναι ἡ ἐκκλησία, ἀπλώνεται ὁ ἀχειροποίητος ναὸς τῆς φύσης, ὅπου ὅλα τὰ δημιουργήματα ὑμνοῦν τὸν Κύριο.

Ἡ ψυχὴ νοιώθει μέσα σ' αὐτὸν τὸν εὐρύτερο ναὸ πὺ ἀνεῖτα τὴν ἐπικοινωνία τῆς μαζί Του. Γίνεται πὺ καθαρὴ, πὺ ἀθῶα, πὺ εὐάρεστη στὸν Κίστη τῆς. Πὺ «τῆς μιᾶς», κατὰ ἕνα διάσημο χριστιανὸ ποιητὴ τῶν ἡμερῶν μας, «με ὅσα ἢ ἴδια τοῦ λέει».

Ὁ ἐπίσκοπος Ἰππῶνος.

Ο ΙΠΠΩΝΑΣ ἦταν μιὰ πολίχνη στὴ Βόρειο Ἀφρικὴ. Ὅστόσο, πέρασε στὴν Ἱστορία. Αὐτὸ τὸ ὄφειλε στὸ ὅτι διετέλεσε ἐπίσκοπός τῆς ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἀναστήματα τῆς θείας Χάρης. Ὁ ἱερός Ἀγιοσύνης, πού τὴ μνήμη του τιμᾷ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία στὴς 15 τρέχοντος.

Ἔτσι, ἐπαληθεύθηκαν και ἐδῶ τὰ λόγια πού εἶπε ὁ Μέγας Βασίλειος γιὰ ἕνα ἄλλο κορυφαῖο Πατέρα τῆς Ἐκκλησίας, τὸν Ἅγιο Γρηγόριο τὸ Ναζιανζηνό, ὅταν τοποθετήθηκε ποιμενάρχης σὲ μιὰ ἀσημαντὴ ἔδρα, ἕνα μικρὸ χωριό: «Δὲν δοξάζει ὁ τόπος τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπος τὸν τόπο».

Ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ Ἀγιοσύνης λοιπόν, πηγάζει ἀνάμεσα σι' ἄλλα και τοῦτο τὸ δίδαγμα γιὰ τοὺς ἐργάτες τοῦ νοητοῦ Ἀμπελώνα. Ὅτι τὸ ποιόν τους εἶναι ἐκεῖνο πού καταγράφεται στὸν Οὐρανὸ και στὴν Ἱστορία και ὄχι τὰ ἀξιώματα.

Αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἄς διέπει και τοὺς κληρικούς μας. Σημαίνει ὑγιὲς ἐκκλησιαστικὸ φρόνημα.

'Ασκούν οί χιλιαστές προσηλυτισμό;

Του Πρεσβυτέρου
ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΑΛΕΒΙΖΟΠΟΥΛΟΥ

7

Τί ζητούν σήμερα οί χιλιαστές από τίς επίσημες έλληνικές Αρχές; Νά αναγνωρισθούν ως «γνωστή θρησκεία» και δηλώνουν πώς σέβονται τή συνταγματική διάταξη περί προσηλυτισμού. Είναι αυτό τó τελικό στάδιο τών απαιτήσεών τους; Όχι, είναι τó «πρώτο δήμα». Αν τó κερδίσουν θά προχωρήσουν άργότερα στο δεύτερο.

Ποιό είναι αυτό; Θα διεκδικήσουν ελεύθερη άσκηση του προσηλυτισμού, με όσας τή συνταγματική κατοχύρωση τής ελεύθερας άσκήσεως τής θείας λατρείας, με όσας τά... ανθρώπινα δικαιώματα!

Τή θέσι αυτή δεν τή στηρίζουμε στη φαντασία, αλλά στην αντικειμενική συστηματική έρευνα τής χιλιαστικής ιστορίας και τής χιλιαστικής τακτικής. Τήν τακτική αυτή τή χαρακτηρίζει ή ίδια ή έταιρία «στρατηγική πολέμου».

Στήν Άμερική επί παραδείγματι ή χιλιαστική όργάνωσι, όπως άλλωστε και οί χιλιάδες αίρέσεις που όρουν έχει χωρίς κανένα περιορισμό, είναι αναγνωρισμένη. Στή χώρα αυτή δεν επιτρέπεται σε κανένα μικροπωλητή να πηγαίνει από σπίτι σε σπίτι, να κυπάη τίς πόρτες τών ανθρώπων και να διαθέτ ή οποιαδήποτε αντικείμενα χωρίς επίσημη άδεια. Έτσι λοιπόν απαγορεύθηκε και στους χιλιαστές να πηγαίνουν στα σπίτια τών ανθρώπων, να πουλούν χιλιαστικά έντυπα χωρίς επίσημη άδεια.

Όμως ή χιλιαστική έταιρία αγνόησε τους νόμους του κράτους; διακήρυξε πώς αυτό που κάνουν οί χιλιαστές στα σπίτια τών ανθρώπων δεν είναι έργο μικροπωλητού, αλλά «άγνή λατρεία», ό τρόπος, δηλαδή, που οί όπαδοί της λατρεύουν τόν Θεό. Άφου λοιπόν τó άμερικανικό Σύνταγμα κατοχυρώνει τήν ελευθερία τής λατρείας, ή ένέργεια αυτή τών χιλιαστών προστατεύεται από τó Σύνταγμα!

Όστε λίγο ούτε πολύ διακήρυξαν πώς ή δικαστική επέμβασι για να έμποδισθ ή τó έργο αυτό αποτελεί «κατάφωρο κατάπνξι τής ελευθερίας τής λατρείας» και μάλιστα «με πλήρη παραγνώρισι τών έγγησεων του Όμοσπονδιακού Συντάγματος» (Σκοπιά 1956, σελ. 179). Τó περιοδικό «Σκοπιά», αναφερόμενο στα γεγονότα εκείνα διακηρύσσει πώς οί «μάρτυρες του Ίεχωδά» άρνήθηκαν να συμμορφωθούν με τó νόμο: «συνέχισαν τó έργο του κηρύγματος, άρνούμενοι να ζητήσουν άδειες επαγγέλματος. Έτσι έδημιουργήθη ζήτημα από μιá ελαφρώς διαφορετική πλευρά για να φερθ ή πάλι ένώπιον του Άνωτάτου Δικαστηρίου τών Ήνωμένων Πολιτειών» (Σκοπιά 1956, σελ. 179).

Οί συνθήκες στήν Άμερική είναι βέβαια διαφορετικές. Γι' αυτό και ή χιλιαστική ήγεςία μιλάει εκει διαφορετική γλώσσα: «τό από σπίτι σε σπίτι έργο (προσηλυτισμός) είναι ή άγνή μας λατρεία, που κατοχυρώνεται συνταγματικά· κανένας δικαστής δεν μπορεί να τó απαγορεύσει!»

«Ήμεις», αναφέρεται σε επίσημη δήλωσι: τών χιλιαστών τής Άμερικής, «ελάδομεν τήν ασυμβίβαστον στάσιν ότι ή διάδοσις τών έντύπων από θύρα σε θύρα και τó προσφορικό μας κήρυγμα είναι ένα είδος λατρείας, μιá κηρυκτική δραστηριότητα ανεξαρτήτως τής προσωπικής γνώμης ενός δικαστού. Έκτός τούτου ελάδομεν άνευ ουδενός συμβιβασμού τήν άποψιν ότι κατ' ουδένα λόγον δεν έχει έξουσίαν ένας δικαστής, είτε πρόκειται δια δικαστήν του Άνωτάτου Όμοσπονδιακού Δικαστηρίου τών Ήνωμένων Πολιτειών, είτε δι' οίονδήποτε άλλον δικαστήν αυτής τής Χώρας να προσβάλ η, να άρνηθ ή ή να άμφισβητήση τόν ιδιον μας τρόπον λατρείας του Θεού ή λειτουργίας (χιλιαστικό διδβλιό «Οί μάρτυρες του Ίεχωδά στο θειο σκοπό, γερμ. εκδ. 1960, σελ. 177).

Τίθεται τώρα τó έρώτημα: στήν Άμερική οί χιλιαστές, σύμφωνα με τó επίσημο κείμενό τους, έλαβαν αυτή τήν «ασυμβίβαστο στάσι» και δήλωσαν πώς κανένας δικαστής δεν έχει έξουσία να «προσβάλ η, να άρνηθ ή ή να άμφισβητήση τόν ιδιον μας τρόπον λατρείας του Θεού» ή «λειτουργίας», δηλαδή τó προσηλυτιστικό έργο μέσω τών έντύπων που προσφέρονται στα σπίτια τών ανθρώπων, ανεξάρτητα αν αυτοί τó επιθυμούν ή όχι.

Γιατί όμως ή ελληνική χιλιαστική ήγεςία συμβιβάστηκε και δήλωσε επανειλημμένα στους δικαστές τής χώρας μας πώς οί χιλιαστές δεν ασκούν τó έργο αυτό; Γιατί δίνουν τήν έντύπωσι πώς επιθυμούν να περιορίσουν τή «λατρεία» σε μιá αίθουσα και γι' αυτό τó λόγο ζητούν έγκρισι για τήν ίδρυσι εκκληρίου οικου; Γιατί δεν δηλώνουν με ειλικρίνεια και έντιμότητα πώς τó προσηλυτιστικό έργο αποτελεί τόν ιδιον τους τρόπο λατρείας και λειτουργίας και πώς όταν μιλούν για «εκκληριο οικιο» έννοούν όρμητήριο προσηλυτισμού;

Μήπως φοβούνται; Όχι, άλλη είναι ή αίτια: στήν πατρίδα μας επιδιώκουν προηγουμένως άλλα πράγματα: τήν επίσημη αναγνώρισι. Γι' αυτό και ισχυρίζονται πώς δεν ασκούν προσηλυτισμό. Αν επιτύχουν τήν αναγνώρισι, τότε θα απαιτήσουν κι εδώ τó δικό τους τρόπο «λατρείας και λειτουργίας», δηλαδή τήν επίσημη επιβολή του προσηλυτισμού!

Ειδήσεις που ενδιαφέρουν τους Έφημερίους

ΤΑΚΤΟΠΟΙΕΙΤΑΙ Η ΙΕΡΟΣΑΛΤΙΚΗ ΠΡΟΥΠΗΡΕΣΙΑ

Η προύπηρεσία των έφημερίων ως ιεροσαλτών ρυθμίζεται με διάταξη νόμου που ψηφίσθηκε από τη Βουλή και σύντομα θα σταλή στην Έφημερίδα της Κυβερνήσεως προς δημοσίευση.

Σύμφωνα με ανακοίνωση του Ίερού Συνδέσμου Κληρικών Ελλάδος, μετά από άγωνα του κατωρθώθηκε η ψήφιση της τροπολογίας αυτής και τακτοποιείται θετικά ένα θέμα το οποίο είχε επιφέρει άναστάτωση σε πολλούς έφημερίους που είχαν συνυπολογίσει και την ιεροσαλτική προύπηρεσία τους, για τη βαθμολογική και μισθολογική εξέλιξή τους. Για την αναγνώριση της προύπηρεσίας η νέα διάταξη προβλέπει, η ηλικία του ιεροσαλτου, όταν διορίσθηκε, να ήταν τουλάχιστον 17 ετών, ενώ παρέχει την δυνατότητα συνυπολογισμού προύπηρεσίας μέχρι 15 έτη.

Με την ίδια ανακοίνωσή του η διοίκηση του Ι.Σ.Κ.Ε. εκφράζει τις ευχαριστίες της στον αντιπρόεδρο της Κυβερνήσεως κ. Κ. Παπακωνσταντίνου, τον ύπουργό και ύφυπουργό Οικονομικών κ.κ. Μιλτ. Έβερτ και Κων. Παπαρρηγόπουλο, τον αντιπρόεδρο της Βουλής κ. Λαυρεντίδη, το βουλευτή κ. Χρ. Φύσσα και τη δικηγόρο δ. Κωστούρου για τη σημαντική και άνευ άμοιβής συμπαράστασή της.

ΠΑΡΑΤΑΣΙ ΝΟΜΟΥ

ΓΙΑ ΕΦΗΜΕΡΙΑΚΑ ΚΕΝΑ

Η παράταση ισχύος, για μια τρίετία, του άρθρου 6 του Ν. 1155)81 «περί τρόπου πληρώσεως έφημεριακών τινων θέσεων και συστάσεως Ειδικών Σχολών Ίερατικής Έπιμορφώσεως», ως και η αναγνώριση της Πάτμου ως «Ίεράς Νήσου», γνωστοποιήθηκαν με έγκύκλιο σημείωμα της Ί. Συνόδου προς την Ί. Αρχιεπισκοπή Αθηνών και τις Ί. Μητροπόλεις της Έκκλησίας της Ελλάδος.

ΤΟ ΜΕΣΟ ΝΥΚΤΕΡΙΝΟ ΕΚΚΛ.

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Η Διεύθυνση του Μέσου Νυκτερινού Έκκλησιαστικού Φροντιστηρίου Αθηνών, που λειτουργεί στην οδό Δεινοκράτους 68, τηλ. 739.084, κοντά στη Μονή Πετράκη) ανακοίνωσε ότι:

Οι έγγραφες των μαθητών (ηλικίας 14 χρόνων και άνω) εργαζομένων και μή, γίνονται το μήνα Ιούνιο και Σεπτέμβριο.

Το Σχολείο λειτουργεί από πολλά χρόνια κάτω από τη στογή και μέριμνα του Ύπουργείου Έθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων ως και της Έκκλησίας.

Παρέχει το δικαίωμα εισαγωγής των μαθητών στα Λύκεια, καθημερι-

νή επαγγελματική φροντίδα, οικονομική ένισχυση και στέγη.

Σκοπός του ή όρθη χριστιανική άγωγή των νέων και η εκκλησιαστική κατάρτιση εκείνων που θέλουν να ιερωθούν.

Περισσότερες πληροφορίες στη Διεύθυνση της Σχολής, άπογευματινές ώρες (5 - 8 μ.μ. κάθε μέρα).

ΔΩΡΕΑΝ ΔΙΑΝΟΜΗ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ

Ο Όρθόδοξος Σύλλογος δωρεάν διανομής της Άγίας Γραφής συνεχίζει την προσφορά άντιτύπων του κατά Ιωάννη Ευαγγελίου, από τα Γραφεία του στην οδό Πειραιώς και Κολοκυνθούς 8, κοντά στην πλατ. Όμονοίας Αθηνών.

Η διανομή γίνεται κάθε Πέμπτη (9 - 11 π.μ.) ύστερα από τηλεφωνική συνεννόηση (τηλ. 522.3128) και σχετική έξουσιοδότηση έκπροσώπου της Ί. Μητροπόλεως ή της Ένορίας.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ

ΥΠΕΡΠΟΛΥΤΕΚΝΟΣ

Το 18ο παιδί της, ένα ύγιέστατο κοριτσάκι 4.650 γρ., απέκτησε η ύπερπολύτεκνη οικογένεια του κ. Σταύρου Ζουγανέλη, 54 ετών. Η οικογένεια κατοικεί στην Τερψιθέα Γλυφάδας και έχει στη ζωή 9 κο-

ρίτσια και 8 άγόρια. Η μητέρα είναι 42 ετών και προέρχεται άπως και ο σύζυγός της από πολύτεκνη οικογένεια των Κυκλάδων. Η πρώτη κόρη τους Άννα είναι ηλικίας 24 ετών, έγγαμη και μητέρα 2 παιδιών, άπως και η τρίτη, Γεωργία. Ο πρώτος γιός, 20 ετών, είναι δευτεροετής φοιτητής της Θεολογικής Σχολής Αθηνών και τα ύπόλοιπα παιδιά μαθητές του λυκείου, του γυμνασίου και του δημοτικού. Ο φοιτητής είναι και άγιογράφος και ιεροσαλτής, ενώ τέσσερα παιδιά φοιτούν και στο Έθνικό Ώδειο. Ο πατέρας διατηρεί Γραφείο Μεταφορών και μ' αυτό συντηρεί ολόκληρη την οικογένεια και σπουδάζει τα παιδιά του.

ΝΕΟΙ ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΙ

ΤΟΥ TAKE

— Γκιζοπούλου Καλλιόπη, πρεσβυτ., έτη ύπηρεσίας 28, σύνταξη 6.000, έφάπαξ 297.840.

— Νάστου Μαρίνα, πρεσβυτέρα, Γ)6, έτη ύπηρεσίας 33, σύνταξη 7.740, έφάπαξ 412.660.

— Άναγνωστόπουλος Κων., ιερέυς, Β)4, έτη ύπηρεσίας 35, σύνταξη 21.048, έφάπαξ 393.660.

— Καραγεώργος Άναστάσιος, ιερέυς, Γ)6, έτη ύπηρεσίας 35, σύνταξη 17.592, έφάπαξ 355.229.

— Παπαδοπούλου Άθανασία, πρεσβυτέρα, Γ)6, έτη ύπηρεσίας 35, σύνταξη 8.796, έφάπαξ 348.400.

— Άύγερινού Λουκία, πρεσβυτ., Γ)6, έτη ύπηρεσίας 29, σύνταξη 6.000, έφάπαξ 230.558.

— Παπαδόπουλος Δημήτριος, ιερέυς, Δ)7, έτη ύπηρεσίας 35, σύνταξη 16.524, έφάπαξ 338.808.

— Παπανικολάου Μαρία, πρεσβυτέρα, Γ)6, έτη ύπηρεσίας 24, σύνταξη 6.000, έφάπαξ 283.211.

— Πετρόπουλος Κων., ιερέυς, Δ)7, έτη ύπηρεσίας 35, σύνταξη 16.524, έφάπαξ 338.808.

— Οικονομάκης Παναγιώτης, ιερέυς, Γ)6, έτη ύπηρεσίας 35, σύνταξη 17.592, έφάπαξ 355.094.

— Μαυρουδή Χρυσάνθη, πρεσβυτ., Γ)6, έτη ύπηρεσίας 28, σύνταξη 6.000, έφάπαξ 302.483.

— Ζαφειροπούλου Βασιλική, πρεσβυτέρα, Δ)7, έτη ύπηρεσίας 35, σύνταξη 8.262, έφάπαξ 344.097.

— Νίκας Κων., ιερέυς, Α)2, έτη ύπηρεσίας 35, σύνταξη 27.708, έφάπαξ 492.379.

— Μάντης Ήλίας, ιερέυς, Β)4, έτη ύπηρεσίας 31, σύνταξη 15.996, έφάπαξ 373.861.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Π. ΛΕΚΚΟΣ